ទាវ - នៃសុក

សិក្សា

វប្បធម៌ - អរិយធម៌

ខ្មែរ - ឥណ្ឌា

ស្របតាម
កម្មវិធីសិក្សាថ្មី

សម្រាប់
ថ្នាក់ទីបញ្ចប់ និង
ថ្នាក់ត្រៀមឧត្តមសិក្សា

ឆាយ - នៃសុភ

សាស្ត្រាចារ្យ បរិញ្ញា

វិទ្យាល័យ ទួលគោក

សិក្សា

វប្បធម៌ - អរិយធម៌

ខ្មែរ - ឥណ្ឌា

សម្រាប់

ថ្នាក់ទីបញ្ចប់ និង ថ្នាក់ត្រៀមឧត្តមសិក្សា

រក្សាសិទ្ធិ

ឆ្នាំសិក្សា ១៩៧១ - ៧២

អារម្ភបទ

....

គ្រប់ប្រទេសទាំងអស់ក្នុងលោក សុទ្ធតែមានគោលចារឹក វប្បធម៌ អរិយធម៌ ប្រចាំប្រទេសជាតិ ។ គេអាចដឹងស្គាល់ប្រទេសជាតិមួយចំរើនលូតលាស់មានវឌ្ឍនភាព ជាអរិយប្រទេស ឬ ទន់ខ្សោយមានឱនភាពជាអនារិយប្រទេស ដោយសារតែវប្បធម៌ អរិយធម៌ ប្រទេសជាតិនោះឯង ។

រីឯខ្មែរវិញ ក៏មានវប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាគោលចារឹក ប្រចាំជាតិខ្មែរ ប្រទេសខ្មែរដែរ ។ ក្នុងករណីនេះ ខ្មែរគ្រប់រូប ចាំបាច់ត្រូវតែចេះដឹងយល់ស្គាល់ដោយច្បាស់លាស់ នូវវប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាតិខ្លួន ប្រទេសខ្លួន អំពីតម្លៃ ផលប្រយោជន៍ កំណកំណើត ប្រភព និងលក្ខណះផ្ទាល់នៃវប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាតិ ។

មិនតែប៉ុណ្ណោះ ខ្មែរគ្រប់រូប គប្បីនាំគ្នានិយមជួយលើកតម្កើង លើកស្ទួយវប្បធម៌ អរិយធម៌ ជាតិដោយខំបណ្តុះចិត្តគំនិត អ្នកជាតិនិយម ខ្មែរនិយម ឲ្យបានជ្រួតជ្រាបទូទៅគ្រប់មជ្ឈដ្ឋាន នៃសង្គមខ្មែរ ។ ព្រមជាមួយនេះ ខ្មែរគ្រប់រូប មានករណីកិច្ចចាំបាច់ ត្រូវសិក្សាស្រាវជ្រាវរាវរកវិធី និងមធ្យោបាយ ផ្សព្វផ្សាយវប្បធម៌ អរិយធម៌ ខ្មែរ ឲ្យបានចំរើនលូតលាស់ ដុះដាលមានសន្ទុះ និងល្បឿន ស្របតាមដំណើរវិវត្តិទៅនៃពិភពលោក ។

ខ្ញុំព្យាយាម ប្រមែប្រមូល រៀបរៀង ចងក្រងសៀវភៅ (វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ - ឥណ្ឌា) នេះ ដើម្បីបង្ហាញ អំពីមូលធម៌ និងទំនាក់ទំនងដែលជាទម្រមូលដ្ឋាន ទ្រទ្រង់វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ តម្រូវតាមសេចក្តីត្រូវការនៃសិក្ខាកាមជន ។

សូមអភ័យទោស អំពីសំណាក់អស់លោក អ្នកប្រាជ្ញ បណ្ឌិត បញ្ញវន្ត អ្នកជាតិនិយម ដែលបានចេះដឹង យល់ច្បាស់ អំពីវប្បធម៌ អរិយធម៌ជាតិ ចំពោះកំហុសដោយអចេតនា ។ សូមមេត្តាជួយកែតម្រូវ តាមការគួរ ។

សូមចិត្តគំនិតជាតិនិយមកើតមានគ្រប់ទិសទី !
សូមជួយតម្កើងវប្បធម៌ អរិយធម៌ជាតិ !

ទាវ - នៃសុភ

សាស្ត្រាចារ្យ បរិញ្ញា

ឯកសារពិគ្រោះ

វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ	កេង - វ៉ាន់សាក់
វេទនិយម	ប៉ាង - ខាត់
វេទបញ្ញត្តិ	ប៉ាង - ខាត់
ទស្សនវិជ្ជា ពុទ្ធសាសនា	ប៉ាង - ខាត់
ប្រវត្តិពុទ្ធសាសនាប្រទេសខ្មែរ	ប៉ាង - ខាត់
វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ	លាង - ហាប់អាន
អំពីពុទ្ធសាសនា	ល្វី - ហ្វីណូត៍
អរិយសច្ចកថា	អ៊ុំ - ស៊ូ
វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ	ស - សារុន
អំពីប្រាសាទខ្លះនៅអង្គរ	ហួត - តាត
សិល្បវិជ្ជា ផ្នែកសិល្បៈខ្មែរ	តែ - ម៉េងហាប់
មគ្គុទ្ទេសក៍នគរវត្ត	ប៉ាង - ខាត់
ពន្លឺអាស៊ីទ្វីប	ញ៉ុក - ថែម
វប្បធម៌ ឥណ្ឌា - ខ្មែរ	ម៉ុម - ម៉ុន
Histoire ancienne des Etats Hindouisés d'Extrème-Orient	G. Coedès
Angkor, Hommes et Pierres	G. B. Groslier
Guide du Musée National	M. Giteau
Préface pour Angkor	EF-EO
Nouveau guide d'Angkor	H. Marchal
Les Monuments du Groupe d'Angkor	M. Glaize
Histoire du Cambodge	M Giteau

មាតិការឿង

ឈ្មោះអត្ថបទ **ទំព័រ**

លំនាំដើម.. ១
អត្ថន័យនៃពាក្យវប្បធម៌ ២
អត្ថន័យនៃពាក្យអរិយធម៌.. ៤
តារាងបង្ហាញមែកធាងអរិយធម៌ ៦
ឥទ្ធិពលអរិយធម៌.. ៨
ទស្សនះលោក G. Coedès ១១
ទស្សនះលោក Groslier...១៥
មូលធាតុ នៃអរិយធម៌ខ្មែរ...១៨
វេទនិយម..១៩
បញ្ហាពុទ្ធិភាវះ សុខ ក្នុងលទ្ធិវេទ ២២
ព្រាហ្មណ៍និយម ២៣
ព្រះព្រហ្ម ២៤
ព្រះសិវះ (ឥសូរ)...២៤
សិវលិង្គ ២៧
រូបសិវះ ២៧
ព្រះវិស្ណុ ២៨
អវតារវិស្ណុ ១០ យ៉ាង ២៩
រូបវិស្ណុ... ៣០
វិធីប្រតិបត្តិក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍ ៣១
ពិធីបូជាយញ្ញ និងបូជាអគ្គី...៣២
វណ្ណះ ៤ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ ៣៣
បញ្ហាពុទ្ធិ ភាវះ សុខះ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍... ៣៤
តបះ យោគះ... ៣៥
អាត្មន ៣៦
សំសារះ ឬ សំសារវដ្ត ៣៧

ឈ្មោះអត្ថបទ **ទំព័រ**

សាសនាព្រាហ្មណ៍ និង សង្គមខ្មែរ..៣៨
ជំនឿ ៣៩
ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់...៣៩
សិល្បៈ ៣៩
អក្សរសិល្ប៍ ៤១
លក្ខណៈអក្សរសិល្ប៍បែបព្រាហ្មណ៍និយម...៤២
ពុទ្ធសាសនា...៤៤
ពុទ្ធប្រវត្តិ ៤៥
ពុទ្ធលទ្ធិ ព្រះត្រៃបិដក..៤៨
និកាយ ពុទ្ធសាសនា...៥០
គោលប្រតិបត្តិក្នុងពុទ្ធសាសនា...៥២
បញ្ញាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខ ក្នុងពុទ្ធលទ្ធិ ៥២
ពុទ្ធិៈ វិជ្ជា ៣ ប្រការ...៥៤
អរិយសច្ច ៤ ....៥៧
បដិច្ចសមុប្បាទ..៦២
ពុទ្ធសាសនា និង សង្គមខ្មែរ ៦៣
ជំនឿ ៦៤
ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់..៦៤
សិល្បៈ ៦៥
អក្សរសិល្ប៍ ៦៨

វប្បធម៌ អរិយធម៌ ខ្មែរ

លំនាំដើម :

មនុស្សទាំងអស់ក្នុងលោក គ្រប់ជាតិ រាល់ប្រទេស តែងតែមានបំណងប៉ងប្រាថ្នា ចង់ឲ្យប្រទេសជាតិរបស់ខ្លួន បានលូតលាស់ចំរើនគ្រប់វិស័យ តាមល្បឿននៃវិទ្យាសាស្ត្រ ព្រោះគេបានចាត់ទុកវិទ្យាសាស្ត្រ ជាមធ្យោបាយដ៏សំខាន់ សម្រាប់ធ្វើឲ្យមនុស្សបានគប់ប្រ-សព្វនឹងសុខសុភមង្គល។

អ្នកប្រាជ្ញ បញ្ញវន្ត វិទ្យាវិទូ ទស្សនវិទូ ដែលជាអ្នកមនុស្សនិយម ជាតិនិយម បានខំរិះរកគ្រប់មធ្យោបាយ ចាត់គ្រប់វិធានការ ដើម្បីរៀបចំ រចនា សង្គមមនុស្សឲ្យបានប្រកប ដោយ សុខ សន្តិភាព មានអរិយធម៌ខ្ពង់ខ្ពស់ល្អប្រសើរ សមជាពលរដ្ឋនៃអរិយប្រទេសក្នុងពិភពលោក។ ឯមធ្យោបាយ រៀបចំសង្គមមនុស្ស ទោះជាខាងវិទ្យាសាស្ត្រក្តី អក្សរសាស្ត្រក្តី សិល្បៈអក្សរសិល្ប៍ក្តី ទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែមានទំនាក់ទំនង មានប្រភពចេញមកអំពីមូលដ្ឋានធំ គឺវប្បធម៌ អរិយធម៌នានា ដែលបានឆ្លងកាត់គ្នាទៅវិញទៅមក អំពីប្រទេសមួយទៅប្រទេសមួយទៀត អំពីជាតិមួយទៅជាតិមួយ។

រីឯវប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ ក៏មានទំនាក់ទំនងនឹងបរទេសខ្លះដែរ ដូចជាឥណ្ឌា បារាំង ចិន យួន សៀម លាវ ជាដើម។ តែខ្មែរក៏ធ្លាប់ជាមហាប្រទេស មានវប្បធម៌ អរិយធម៌ចំរើនរុងរឿងនាអតីតសម័យ ព្រមទាំងមានកិត្តិនាមល្បីល្បាញពេញពិភពលោក ដោយបានទុកកេរ្តិ៍ដំណែល សិលាប្រាសាទអង្គរវត្តជាក់ស្តែង ដើម្បីបង្ហាញពិភពលោក ឲ្យបានឃើញប្រត្យក្ស ជាក់ច្បាស់នឹងនេត្រា។

តើអ្វីដែលហៅថា វប្បធម៌ អរិយធម៌?

វប្បធម៌
Culture

អត្ថន័យ

វប្បធម៌ មានន័យច្រើនបែបយ៉ាង ដែលពិតនៅលើទស្សនៈនិយម ផ្សេងៗគ្នា។

- *ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌គឺការផ្សាំបណ្ដុះចំណេះវិជ្ជានិងប្រាជ្ញាស្មារតី ឲ្យលូតលាស់ចំរុងចំរើន ដោយវិទ្យាសាស្ត្រ សិល្បៈ អក្សរសាស្ត្រ ជាដើម។*
- *ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ ចំណេះចេះដឹង ការសិក្សា ការអប់រំ។*
- *ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ ការសិក្សាពង្រីកវិជ្ជា។*
- *ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ អ្វីៗ ដែលទាក់ទងនឹងការសិក្សា ការអប់រំ។*
- *ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: វប្បធម៌ គឺ អ្វីៗ ដែលធ្វើឲ្យមានការចំរើនលូតលាស់ គ្រប់វិស័យ។*

ដូច្នេះ តាមទស្សនៈខាងលើនេះ វប្បធម៌សំដៅយកការសិក្សា ការអប់រំ ចំណេះវិជ្ជា ការបណ្ដុះប្រាជ្ញាស្មារតី។

ប៉ុន្តែ **វប្បធម៌ < វប្ប + ធម៌**

វប្ប: Vappa: *សំណាប ពង្រោះ លូតលាស់ ចំរើន ដុះដាល បណ្ដុះបណ្ដាល។*

ធម៌: Dharma: *ទ្រឹស្ដី ឬ ធម៌ភាព នាំឆ្ពោះទៅរកវឌ្ឍនភាព និងការអនុវត្តន៍យ៉ាងសកម្ម។*

ហេតុនេះ **វប្បធម៌** *គឺទ្រឹស្ដី ឬ ធម៌ភាពទាំងឡាយដែលបណ្ដុះបណ្ដាលសេចក្ដីចំរើនប្រាជ្ញានិងឧត្តមគតិដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់របស់មនុស្ស ធ្វើឲ្យមានការចំរើនលូតលាស់ ក្នុងសង្គមមនុស្ស ដោយវិជ្ជា សីលធម៌ ការសិក្សា ការអប់រំច្បាប់ ទំនៀមទម្លាប់ សិល្បៈ អក្សរភាសា ជាដើម ដើម្បីរចនាផ្នែខ្លួន មនុស្សម្នាក់ៗ ឲ្យថ្លៃថ្នូរខ្ពង់ខ្ពស់។*

មែកធាងនៃវប្បធម៌

វប្បធម៌ អាចមានមែកធាង ច្រើនបែបយ៉ាងទៅតាមទស្សនៈផ្សេងៗ ។ ក្នុងទីនេះ មែកធាងវប្បធម៌ អាចចែកចេញជា :

វប្បធម៌

- ១-ចំណេះចេះដឹង
  - ជំនឿ Croyance
  - សីលធម៌ Morale
  - សាសនា Religion
  - វិទ្យាសាស្ត្រ Sciences
- ២-ការផ្សាយ
  - សិល្បៈអក្សរសិល្ប៍ Art-Littérature
  - អក្សរសាស្ត្រ Lettres
  - អក្សរ - ភាសា Ecriture-Langue
  - ពត៌មាន Information
- ៣-ការអនុវត្តន៍
  - ទំនៀមទម្លាប់-ប្រពៃណី Mœur-Coutume
  - ការសិក្សា Enseignement
  - ការអប់រំ Education
  - ច្បាប់ Droit

អរិយធម៌
Civilisation

អត្ថន័យ

អរិយធម៌ មានន័យច្រើនបែបយ៉ាង តាមទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញជាច្រើនរូប ដែលបានគិតគូរសិក្សាពិចារណាអំពីរឿងនេះ ។

- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: អរិយធម៌គឺធម៌នាំឲ្យកើតសេចក្ដីសុខចំរើន ឬអរិយធម៌ គឺបែបបទសណ្ដាប់ធ្នាប់រៀបរយល្អត្រឹមត្រូវ ។ (តាមវចនានុក្រមខ្មែរភាគពី) ។

- ទស្សនៈខ្លះ យល់ថា: អរិយធម៌គឺរបៀបរបបផ្សេងៗនៃការរីកចំរើន ដុះដាលខាងសតិបញ្ញា ចំណេះចេះដឹង សីលធម៌ ឧស្សាហកម្ម នៃសង្គមមនុស្ស (Larousse XXè siècle) ។

តាមន័យខាងលើនេះ អរិយធម៌ សំគាល់នូវគំនិតដែលកើតមានឡើង ជាមួយនឹងទម្លាប់ផ្សេងៗរបស់មនុស្សដែលរួមរស់នៅជាក្រុម ជាពួក ជាបក្ស ជាសង្គមហើយដែលមានទំនាក់ទំនងគ្នាទៅវិញទៅមក ។ មនុស្សដែលរួបរួមគ្នាជាសង្គម រួមរស់នៅស្របស្រួលសុខសប្បាយ ដោយសារមានច្បាប់ជាគោល ជាមូលដ្ឋាន ដែលរៀបចំមនុស្ស សង្គមមនុស្សឲ្យមានយុត្តិធម៌ មានចិត្តគំនិតថ្លៃថ្នូរ មានឋានៈខ្ពង់ខ្ពស់ជាងសត្វ ហើយមានសមត្ថភាពអាចកែប្រែធ្វើធម្មជាតិ យកមកប្រើប្រាស់ជាការចាំបាច់ក្នុងជីវភាពរាល់ថ្ងៃ ។

ដូច្នេះ អរិយធម៌ គឺជាការសម្រេចឡើងខាងវិស័យសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច នយោបាយ នីតិសាស្ត្រ ប្រាជ្ញាស្មារតី និងវិស័យវប្បធម៌ ។

- *លោកកាលម៉ាក* (Karl Marx, 1818 – 1883; *ទស្សនវិទូនិងសេដ្ឋកិច្ចវិទូសង្គមនិយមអាល្លឺម៉ង់*) *យល់ថា: អរិយធម៌ គឺជាតម្លៃខាងសម្ភារៈ ។*

- *លោកវ៉េប៊ែរ* (Weber 1864 – 1920, *សេដ្ឋកិច្ចវិទូនិងសង្គមវិទូ អាល្លឺម៉ង់*) *យល់ថា: អរិយធម៌ គឺជាកម្រងនៃវិជ្ជាតិកនិក វិជ្ជាអនុវត្ត គោលច្បាប់ ដែលជាមធ្យោបាយទប់ទល់នឹងធម្មជាតិ ។*

- *លោកឡាឡង់* (Lalande, 1732 – 1807, *តារាវិទូបារាំង*) *យល់ថា: អរិយធម៌ គឺជាកម្រងមែកធាងច្រើនបែបយ៉ាងក្នុងសង្គមមនុស្សដែលមានលក្ខណៈជាសិល្បៈសាសនា សិលធម៌ វិទ្យាសាស្ត្រតិកនិកអាចមានជីវិតបន្តគ្នាក្នុងកាលអាកាស ។*

តាមទស្សនៈនេះ អរិយធម៌ គឺជាពន្ទឺតំណាងការរស់នៅនៃជនជាតិនីមួយៗ ផ្នែកវិប្បធម៌ សង្គមធម៌ ប្រដាប់ប្រើប្រាស់ កិច្ចការ ការងារជាដើម ដែលអាចឲ្យប្រជាជាតិរស់នៅបានសុខស្រួល សម្បូណ៌សប្បាយ មានសន្តិសុខប្រាសចាកទុក្ខភ័យ នឹងមានវឌ្ឍនភាព ។

- *លោកមីរ៉ាបូ* (Mirabeau, 1715 – 1789, *សេដ្ឋកិច្ចវិទូបារាំង*) *យល់ថា: អរិយធម៌ គឺការចំរើនលូតលាស់នៃជនជាតិណាមួយ ដែលផ្ទុយនឹងសភាពព្រៃផ្សៃ ។*

ទស្សនៈនេះ ឲ្យតម្លៃទៅលើការចំរើនលូតលាស់ខាងវិស័យវិទ្យាសាស្ត្រ តិកនិក របៀបរៀបចំប្រទេសមានច្បាប់ ទម្លាប់ត្រឹមត្រូវ នៃប្រទេសណាមួយ ។ ប្រទេសណាមានការរៀបចំអង្គការចាត់ចែងប្រទេស ឲ្យបានថ្កុំថ្កើង ចំរុងចំរើន មានយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គម មានសន្តិសុខ គេចាត់ទុកថា ជាអរិយប្រទេស ក្នុងលោក ។

៦ **អរិយធម៌ < អរិយ + ធម៌**

អរិយ: Ariya: *ល្អ ប្រសើរ ខ្ពង់ខ្ពស់ ថ្លៃថ្នូរ ឧត្តុង្គឧត្តម ។*

ធម៌: Dharma: *ទ្រឹស្តី, ធម៌ភាពនាំឆ្ពោះទៅរកវឌ្ឍនភាពនិងការអនុវត្តន៍យ៉ាងសកម្ម ។*

ហេតុនេះ អរិយធម៌ គឺទ្រឹស្តី ធម៌ភាពទាំងឡាយនៃវឌ្ឍនភាពដែលជាសភាព វិធី តម្លៃនៃការរីកចំរើនលូតលាស់ដុះដាល ល្អប្រសើរ ថ្លៃថ្នូរ ខ្ពង់ខ្ពស់ក្នុងជីវភាពសង្គមមនុស្សដែលមានរបៀបរបបល្អ មានគ្រឿងប្រដាប់ប្រើប្រាស់គ្រប់គ្រាន់ ក្នុងគោលបំណងស្វែងរកសេចក្តីសុខ ។

មែកធាងនៃអរិយធម៌

មែកធាងដ៏សំខាន់នៃអរិយធម៌គឺ :

- **វប្បធម៌**
- **សង្គមធម៌**

មែកធាងអរិយធម៌ អាចចែកចេញជាច្រើនបែបយ៉ាង ទៅតាមទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញផ្សេងៗ ។ តែក្នុងទីនេះ មែកធាងអរិយធម៌ អាចចែកជា :

អរិយធម៌
- ១- វប្បធម៌
  - ១- ចំណេះចេះដឹង
  - ២- ការផ្សាយ
  - ៣- ការអនុវត្តន៍
- ២- សង្គមធម៌
  - ១- សង្គមសម្ភារៈ
  - ២- សង្គមវិធី
  - ៣- សង្គមភេទ

តារាងបង្ហាញមែកធាងវប្បធម៌-សង្គមធម៌

១- វប្បធម៌
- ក- ចំណេះចេះដឹង Connaissance
  - ១- ជំនឿ Croyance
  - ២- សីលធម៌ Morale
  - ៣- សាសនា Religion
  - ៤- វិទ្យាសាស្ត្រ Sciences
- ខ- ការផ្សាយ Information
  - ១- សិល្បៈ + អក្សរសិល្ប៍ Art + Littérature
  - ២- អក្សរសាស្ត្រ Lettres
  - ៣- អក្សរ + ភាសា Ecriture + Langue
  - ៤- ពត៌មាន Information
- គ- អនុវត្តន៍ Application
  - ១- ទំនៀមទម្លាប់-ប្រពៃណី Mœur + Coutume
  - ២- ការសិក្សា Enseignement
  - ៣- ការអប់រំ Education
  - ៤- ច្បាប់ផ្សេងៗ Lois et Droit

២- សង្គមធម៌

- ក- សង្គមសម្ភារៈ
  - ១– ឧបករណ៍សង្គម Matériels sociaux
  - ២– វិធីតិកនិក Technique
  - ៣– វិជ្ជាជីវៈ Profession
- ខ- សង្គមវិធី
  - ១– សេដ្ឋកិច្ច (កសិកម្ម-ឧស្សាហកម្ម-ពាណិជ្ជកម្ម)
  - ២– សង្គមកិច្ច (សន្តិសុខ-សុខភាព-ការងារ)
  - ៣– នយោបាយ (ក្នុងប្រទេស-ក្រៅប្រទេស)
- គ- សង្គមភេទ
  - ១– ឋានៈសង្គម Classes sociales
  - ២– ស្ថាប័ន Institution
  - ៣– រដ្ឋ-ប្រជាជាតិ Etat-Nation

វប្បធម៌ + សង្គមធម៌ > អរិយធម៌

ឥទ្ធិពលអរិយធម៌

ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ គឺកម្លាំងអរិយធម៌ ដែលមានកំណាកំណើត ឬ ប្រភពចេញមកអំពីអ្វីមួយ ហើយដែលអាចរុញច្រាន អរិយធម៌ ឲ្យបានខ្ពង់ខ្ពស់ លូតលាស់ចំរើន ។

- ទស្សនះខ្លះនិយមថា: ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ ឋិតនៅក្នុងវប្បធម៌ មានប្រភពកើតចេញមកអំពីវប្បធម៌ ។

ទស្សនះនេះបានអះអាងថា: ចំណេះចេះដឹង វិជ្ជាភាសា អក្សរ សិល្បៈ ការសិក្សា ការអប់រំ ទាំងនេះគឺជាឥទ្ធិពលអរិយធម៌ ដែលអាចកែប្រែផ្លាស់ប្តូរសង្គមមនុស្សឲ្យមានកំរិតជីវភាពខ្ពង់ខ្ពស់ មានចរិយាមារយាទថ្លៃថ្នូរ មានរបៀបរស់នៅល្អប្រសើរ មានច្បាប់ទម្លាប់របៀបគ្រប់គ្រងរដ្ឋត្រឹមត្រូវ មានយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គម មានសន្តិសុខ ។

- ទស្សនះខ្លះនិយមថា: ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ឋិតនៅក្នុងសង្គមធម៌ មានប្រភពកើតចេញមកអំពីសង្គមធម៌ ។

ទស្សនះនេះបានអះអាងថា: សង្គមសម្ភារះ វិធីរៀបចំសង្គមទាំងនេះជាឥទ្ធិពលអរិយ-ធម៌ដែលអាចកែប្រែផ្លាស់ប្តូរកំរិតជីវភាព របៀបរស់នៅ ចិត្ត គំនិត យោបល់ ទស្សនះ ចំណង់ចំណូលចិត្តរបស់បុគ្គលមួយរូប ៗ ឬ របស់សង្គម ឲ្យបានខ្ពង់ខ្ពស់ ល្អប្រសើរហើយរៀបចំប្រដាប់ប្រដាប្រើប្រាស់គ្រប់បែបយ៉ាងឲ្យមានគ្រប់គ្រាន់ ចាត់ចែងវិធីបង្កើតផល វិធីចែកចាយផលិតផលជាដើមក្នុងសង្គម ឲ្យបានត្រឹមត្រូវល្អ ប្រកបដោយគតិយុត្តិធម៌ ។ ព្រមជាមួយនេះ សង្គមធម៌បង្កើតឲ្យមានច្បាប់គ្រប់គ្រងត្រឹមត្រូវល្អ រៀបចំសង្គមតាមមនោសាស្ត្រជាតិ មានការកែប្រែរបបសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និយោបាយ តម្រូវទៅតាមទំនោរ ចំណង់ចំណូលចិត្ត និង ការស្របស្រួលនៃសង្គមមនុស្ស ។

អាស្រ័យហេតុនេះ យើងឃើញថា: ទស្សនះទាំងពីរនេះ វប្បធម៌និយមក្តី សង្គមធម៌និយមក្តី មានលក្ខណះ សមខ្លះ ពុំសមខ្លះ ត្រូវខ្លះ ខុសខ្លះ ព្រោះឥទ្ធិពលអរិយធម៌ឋិតនៅក្នុងវប្បធម៌ក៏មាន ក្នុងអរិយធម៌ក៏មាន ។

យ៉ាងណាមិញ :

ជួនកាលជីវភាពក្រីក្រតោកយាក លំបាកពេកខ្វះមុខខ្វះក្រោយ អាចជំរុញមនុស្សឲ្យមានជំនឿផ្តេសផ្តាសពុំសមហេតុផលខ្វះវិចារណញ្ញាណ ។ ជម្ងឺឈឺរាំរ៉ៃ ពេគាព្យាធិជានិច្ចកាល សម្រេកឃ្លានអំណត់បាយក្រហាយទឹកក៏ជាមូលហេតុណែនាំជំរុញមនុស្ស ឲ្យស្វះស្វែងរកវិធីមធ្យោបាយដោះស្រាយ ដោយពឹងពាក់លើសាសនាឬមានជំនឿផ្តេសផ្តាស ផ្តេកផ្តួលលើខ្មោចព្រាយ បិសាច អារក្ស អ្នកតា បង់បត់ មេមត់ ទេវះ ទេពតា ឥន្ទព្រហ្ម យម យក្ស អាទិទេព ជាដើម សុំឲ្យជួយដោះទុក្ខខ្លួន ។

ជួនកាល សង្គមសម្បូណ៌សប្បាយ ចំរើនរុងរឿងមានសម្ភារៈគ្រប់គ្រាន់ មានថ្នាំកែពេគគ្រប់មុខ មានកំរិតជីវភាពខ្ពង់ខ្ពស់ មានសន្តិសុខ សុខភាពបរិបូណ៌ មានយុត្តិធម៌ក្នុងសង្គមជាដើម ក៏អាចបំបាត់វិធីសាសនា និងជំនឿផ្តេសផ្តាស បានដោយងាយ ។

ផ្ទុយទៅវិញ ជួនកាលជំនឿមោះមុតខ្លាំងពេកលើទេវះ អាទិទេព ទម្លាប់ប្រើវិធីសាសនា យូរយារក៏អាចមានឥទ្ធិពលលើសង្គមមនុស្ស ដោយអប់រំមនុស្ស បង្ហាត់បង្រៀនមនុស្ស ទម្លាប់មនុស្សឲ្យសុខចិត្តទទួលជីវភាពតាមការក្រខ្សត់ក្រីក្រលំបាកវេទនា ដោយគ្មានត្អូញត្អែរឬរអ៊ូរទាំឡើយ ព្រមទាំងអាចធ្វើឲ្យមនុស្សប្រាសចាកការតស៊ូនឹងកម្លាំងធម្មជាតិ ក៏មានដោយគេយល់ថា ចាំបាច់កែប្រែឆ្នៃធម្មជាតិអ្វីធ្វើអ្វី បើនៅក្នុងលោកនេះ ធម្មជាតិកើតមានមកដូច្នេះទៅហើយ ហើយសុទ្ធតែជាទុក្ខលំបាកថែមទៀត ។

ត្រង់នេះ គឺជាកម្លាំងវប្បធម៌ ដែលបានអប់រំមនុស្ស សង្គមមនុស្ស ឲ្យទទួលយល់ព្រមតាមយថាកម្ម ។ ប៉ុន្តែ ទុកណាជាយ៉ាងនេះក៏ដោយ ក៏វប្បធម៌ពុំមែនជាកម្លាំងដាច់ខាតតែម្នាក់ឯង អាចទប់ទល់ ឬ កែប្រែសង្គមមនុស្សបានទាំងអស់នោះទេ គឺចាំបាច់ត្រូវតែមានទំនាក់ទំនងនឹងសង្គមធម៌ផងដែរ ទើបអាចកែប្រែរៀបចំសង្គមឲ្យមានវឌ្ឍនភាពគ្រប់គ្រាន់ប្រកបដោយថាមពល និងប្រសិទ្ធិភាព ព្រោះវប្បធម៌និងសង្គមធម៌ត្រូវអាស្រ័យគ្នា ទាក់ទងគ្នាជាកម្រងបីដូចជានាមនិងរូប ។

ដើម្បីមើលឲ្យឃើញច្បាស់នូវទំនាក់ទំនងនេះ គេត្រូវមានទស្សនៈ បដិយោគ ដែលអាចនាំឲ្យយើងមើលឃើញ យល់ ស្គាល់ ដឹង នូវសច្ចះ តថភាពនៃវប្បធម៌និងសង្គមធម៌ដែលជាធម៌រួម ។ បានសេចក្តីថា ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ គឺជាទំនាក់ទំនង រវាងមនោសាស្ត្រនិងសង្គមសាស្ត្រ ដែលទាំងពីរនេះ កើតលេចចេញមកអំពីទំនាក់ទំនងរវាងវប្បធម៌និង

សង្គមធម៌ អាស្រ័យគ្នា ចងគ្នាជាផលរួម គឺថា វប្បធម៌មានឥទ្ធិពល អាស្រ័យលើសង្គមធម៌ជួយទ្រទ្រង់ ហើយសង្គមធម៌មានកម្លាំងពលំ ក៏អាស្រ័យលើវប្បធម៌ ជាថ្នាលជាទំរជួយទ្រទ្រង់ សង្គមធម៌នេះឯង។

ដូច្នេះ ឥទ្ធិពលអរិយធម៌ មានប្រភពកើតចេញមកអំពីទំនាក់ទំនង រវាងវប្បធម៌ និងសង្គមធម៌ ដែលបានចងភ្ជាប់គ្នា ជាកម្រង ជាបាច់ ជួយទ្រ រុញច្រានគ្នា ទៅវិញទៅមក ដើម្បីស្ទួយលើកតំកើង អរិយធម៌ ឲ្យខ្ពង់ខ្ពស់រីកដុះដាលក្នុងគោលបំណងស្វែងរកសុខៈផ្តល់ឲ្យមនុស្ស សង្គមមនុស្ស។

*　　*
*

ទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញបរទេស
ចំពោះអរិយធម៌ខ្មែរ

ដោយហេតុថា អរិយធម៌ខ្មែរ មានទំនាក់ទំនងនឹងបរទេស បានទទួលឥទ្ធិពលបរទេសខ្លះ មាន: ឥណ្ឌា ចាម ជ្វា សៀម លាវ ចិន យួន អឺរ៉ុប ជាដើម ទើបមានអ្នកប្រាជ្ញបរទេសខ្លះ បានបញ្ចេញទស្សនៈផ្សេងៗ គ្នាអំពីលក្ខណៈអរិយធម៌ខ្មែរ ។

១- ទស្សនៈ លោក Cœdès

មានអ្នកប្រាជ្ញជាច្រើនរូបមានលោកសឺដែស (Cœdès) *ជាតិបារាំង ជាតំណាង បានបញ្ចេញទស្សនៈថា* :

អរិយធម៌ខ្មែរ គ្មានលក្ខណៈពិសេសទេ ព្រោះខ្មែរបានទទួលឥទ្ធិពលមកពីបរទេសទាំងអស់ ។

លោកសឺដែស បានបង្រួមទស្សនៈបែបនេះ ក្នុងការវិនិច្ឆ័យថា: «ខ្មែរ គឺជាព្នង ស៊ីវិល័យដោយសារឥណ្ឌា» (Les Khmers sont des Phnong hindouisés) *ក្នុងសៀវភៅឈ្មោះ* Les Etats hindouisés *។*

អាស្រ័យទស្សនៈនេះហើយ បានជាអ្នកប្រាជ្ញបរទេសខ្លះ ពុំទទួលស្គាល់ប្រទេសខ្មែរថាជាប្រទេសមានឈ្មោះជាខ្មែរទេ តែជារដ្ឋស៊ីវិល័យតាមឥណ្ឌា ពោលគឺ ជារដ្ឋក្រោមឥទ្ធិពលឥណ្ឌា ព្រោះទេយល់ថា ប្រទេសទាំងឡាយនៅអាស៊ី មានខ្មែរជាដើម កាលដំបូងមានមនុស្ស មានសាសនា មានរបៀបរស់នៅ មានទំនៀមទម្លាប់ មានការចេះដឹង ដោយសារតែឥទ្ធិពលឥណ្ឌា ។

គេផ្ដើមប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ក្នុងសម័យក្សត្រឥណ្ឌាមួយរូប ឈ្មោះកៅណ្ឌិន្យ ឬ ហ៊ុន ទៀន ដែលបានមកគ្រប់គ្រង ត្រួតត្រាប្រទេសខ្មែរ ។ ទុកណាជារឿងនេះ គ្រាន់តែជារឿងដំណាល ដោយសារអ្នកដំណើរចិនឈ្មោះ ជីវ តាក្វាន់ ក៏ដោយ ក៏អ្នកប្រាជ្ញបារាំងខ្លះ នៅតែមានជំនឿមុតមាំ និយមទុករឿងនេះ ជាឯកសារសំខាន់បំផុត ដែលអាចប្រាប់បង្ហាញថាខ្មែរមានប្រភពមកអំពីឥណ្ឌា ។ ព្រមជាមួយនេះ គេក៏បានលើកយកហេតុភេទច្រើនយ៉ាង

ទៀតក្នុងមែកជាងវប្បធម៌មាន អក្សរ ភាសា សិល្បៈ សាសនា ជំនឿ ទំនៀមទម្លាប់ជាដើម ទុកជាភ័ស្តុតាងបញ្ជាក់ថា ខ្មែរមានអរិយធម៌ចេញមកអំពីបរទេស ថែមទៀត។

ក្រៅអំពីនេះ មានអ្នកប្រាជ្ញខ្លះទៀត បានសង្កត់យ៉ាងខ្លាំងលើលក្ខណៈបរទេស នៃអរិយធម៌ខ្មែរ ដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងប្រទេសជិតខាងមានៈ ចាម ជ្វា សៀម លាវ ចិន យួន ជាដើម។ ពិសេស សព្វថ្ងៃនេះ មានទស្សនៈយល់ថា អរិយធម៌ខ្មែរចំរើនលូតលាស់ដុះដាលបាន ដោយសារតែអរិយធម៌អឺរ៉ុប។ ប៉ុន្តែ ទស្សនៈខ្លាំងជាងគេ ដែលបានសំអាងទៅលើហេតុផលផ្សេងៗ ហើយខំទាញបញ្ចេញខ្មែរ អំពីឥណ្ឌាគឺជាទស្សនៈ ដែលផ្ដេកផ្ដួលសំអាងទៅលើៈ

- ផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ Histoire
- ផ្នែកភាសា Langue
- ផ្នែកអក្សរ Ecriture
- ផ្នែកសិល្បៈ Art
- ផ្នែកសាសនា Religion ជាដើម។

ផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ – Histoire

រឿងស្ដេច កៅណ្ឌិន្យ ឬ ហ៊ុន ទៀន ដែលបានចេញមកអំពីប្រទេសឥណ្ឌាភាគខាងកើត ចូលមកច្បាំងឈ្នះមេទ័ពស្រីខ្មែរឈ្មោះសោមា ឬ លីវ យី ហើយក៏បានគ្រប់គ្រងត្រួតត្រាប្រទេសខ្មែរ សម័យនគរភ្នំ (ហ្វូណន) ប្រហែលសតវត្សរ៍ទី ១ ឬទី ២ នៃ គ្រិស្តសករាជ (តាមឯកសារអ្នកដំណើរចិនចិន ឈ្មោះ ជីវ - តា - ក្វាន់)។

ផ្នែកភាសា – Langue

ក្នុងភាសាខ្មែរ មានលាយចម្រុះដោយពាក្យបាលី សំស្ក្រឹតយ៉ាងច្រើន ប្រើលាយគ្នាជាមួយភាសាខ្មែរ តាំងតែពីយូរយារណាស់មកហើយ ដូចជាពាក្យថាៈ អក្សរ សិល្បៈ ភាសា សីលទាន បុណ្យ បាប មគ្គ ផល គុណ ទោស ហេតុ ភេទ សួគ៌ នរក និព្វាន ជាដើម។

ផ្នែកអក្សរ – Ecriture

គេថា អក្សរខ្មែរ មានប្រភព មានដើមកំណើតចេញមកអំពីអក្សរឥណ្ឌាខាងទក្ខិណបទ ទម្រង់ព្រហ្មី (Brahml) ព្រោះគេបានឃើញអក្សរសិលាចារឹកខ្មែរ ដែលចាស់ជាងគេនៅវ៉ូកាញ់ខែត្រញ៉ាត្រាង (វៀតណាមកណ្ដាល) មានលំនាំទ្រង់ទ្រាយ ដូចគ្នានឹងអក្សរសិលាចារឹកឥណ្ឌាភាគខាងត្បូង ត្រង់ខ្ពង់រាបដេកង់ (Dekkan) ។

ផ្នែកសិល្បៈ – Art

ក្នុងសិល្បៈខ្មែរ មានរូបគំនូរចម្លាក់ច្រើនណាស់ ដែលគួរឲ្យទាក់យកលំនាំតាមសិល្បៈឥណ្ឌា ដូចជារូបស្រីរបាំដែលមានរាងអែនអន កាច់ចង្កេះល្វតល្វន់ និងរូបចម្លាក់តំណាងទេវណ្ណា ឬ តំណាងទស្សនះជំនឿ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ ដូចជា រូបឥសូរ ឬ សិវៈ (Içvara ou Çiva) រូបវិស្ណុ ឬ នារាយណ៍ (Visnu ou Nârâyana) រូបព្រហ្ម (Brahma) ជាដើម ។ ជាពិសេសសិល្បៈខ្មែរសម័យអង្គរ បានបង្ហាញរូបចម្លាក់ច្រើនបែបយ៉ាង ដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងឥណ្ឌា ហើយនិងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ ដូចជារូបចម្លាក់នៅជុំវិញជញ្ជាំងប្រាសាទអង្គរវត្តជាដើម ដែលបានបង្ហាញអំពីលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ មានរឿងរាមាយណៈ និងរឿងមហាភារតយុទ្ធ (Ràmàyana et Mahàbhàratayuddha) ជាដើម ។

ផ្នែកសាសនា – Religion

ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ បានបង្ហាញឲ្យឃើញថា សាសនាព្រាហ្មណ៍ បែបព្រហ្មនិយម សិវនិយម ឬ វិស្ណុនិយម ព្រមទាំងពុទ្ធសាសនា បែបមហាយាន ឬ ហីនយាន មានប្រភពចេញមកអំពីឥណ្ឌាហូរចូលមកក្នុងប្រទេសខ្មែរ តាំងតែពីយូរយារណាស់មកហើយ ហើយមានជាហូរហែរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។

ហេតុទាំងនេះ ជាភ័ស្តុតាងសំខាន់បំផុត ដែលអ្នកប្រាជ្ញបរទេស លើកយកមកធ្វើជាលេស ជាសំអាង ជាមូលហេតុ សំរាប់ភ្ជាប់ខ្មែរទៅនឹងឥណ្ឌា ឬ ទាញខ្មែរចេញអំពីឥណ្ឌា ។

សាសនាព្រាហ្មណ៍
- ព្រហ្មនិយម Brahmanisme
- សីវនិយម Çivaisme
- វិស្ណុនិយម Visnuisme

ពុទ្ធសាសនា
- មហាយាន Grand Véhicule
- ហីនយាន Petit Véhicule

សាសនា មាននៅប្រទេសខ្មែរ ក៏បណ្ដាលឲ្យមានជំនឿផ្សេងៗ: មានជំនឿចំពោះទេវៈ ទេពតា, ជំនឿបុណ្យ បាប គុណ ទោស អាក្រក់ ល្អ ឋានសួគ៌ ឋាននរក ជាដើម មានទំនៀមទម្លាប់ ពិធីបុណ្យទានផ្សេងៗ ព្រមទាំងមានរបៀបរស់នៅខ្លះ ដែលជាផលវិបាកកើតចេញមកអំពីការប្រកាន់ជឿស៊ប់លើសាសនា ដូចជា : តាជី ដូនជី យាយជី លោកធុតង្គ អ្នកសច្ចំ ជាដើម ។

សាសនា ចេញមកអំពីឥណ្ឌា ជំនឿ ទំនៀមទម្លាប់ របៀបរស់នៅ ក៏ចេញមកអំពីឥណ្ឌាដែរ ។ ខ្មែរបានទទួលសាសនាឥណ្ឌា តាំងតែពីយូរអង្វែងណាស់មកហើយ សព្វថ្ងៃនេះ សាសនាឥណ្ឌាបានចាក់ឫសយ៉ាងមាំ មុតជាប់យ៉ាងជ្រៅក្នុងចិត្តគំនិតខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ សង្គមខ្មែរនិងក្នុងវប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ ។

អាស្រ័យហេតុភេទផ្សេង ៗ ផ្នែកវប្បធម៌និងសង្គមធម៌ខាងលើនេះហើយ ដែលអ្នកប្រាជ្ញបរទេស បានលើកយកមកធ្វើជាភ័ស្តុតាងជាសំអាងបញ្ជាក់ថា ខ្មែរជាពួង ស៊ីវិល័យដោយសារឥណ្ឌា ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ចំពោះជាតិសាសន៍ (Race des peuples) ក៏គេថាមកអំពីឥណ្ឌាដែរ ។ យ៉ាងណាមិញ គេថាខ្មែរពុំមែនជាជនជាតិដើមបង្អស់នៅប្រទេសខ្មែរទេ តែជាជនជាតិមានប្រភព មានដើមកំណើត មកអំពីឥណ្ឌាភាគខាងត្បូង ។ ជនជាតិមកអំពីឥណ្ឌានេះ បាននាំយកមកជាមួយនូវភាសា អក្សរ វប្បធម៌ សង្គមធម៌ឥណ្ឌា ចូលមកក្នុងប្រទេសខ្មែរ ។

ដូច្នេះ អរិយធម៌ខ្មែរ គ្មានលក្ខណៈពិសេសផ្ទាល់ខ្លួនទេ គឺសុទ្ធតែទទួលមកអំពីឥណ្ឌាទាំងអស់ ។

សង្ខេប:

ទស្សនៈបែបខាងលើ មានមកយូរយារណាស់ហើយ រហូតដល់បណ្ដាលឲ្យជនជាតិខ្មែរខ្លួនឯង ភាគខ្លះក៏ពុំព្រមទទួលស្គាល់ថាជាប្រទេសខ្មែរថែមទៀត តែជាប្រទេសកម្ពុជា ដែលមានប្រភពចេញមកអំពីប្រទេសឥណ្ឌា ត្រង់ភូមិភាគមួយឈ្មោះកម្ពុជា (Kambojà) ។

ទម្លាប់ទទួលសារភាពថា ខ្មែរមានប្រភពចេញមកអំពីបរទេសនេះហើយ ដែលនាំឲ្យខ្មែរខ្លះសព្វថ្ងៃនេះ យល់ច្រឡំ ដោយខ្លះការពិចារណា ខ្វះមនសិការជាតិថា ភាសា អក្សរ សិល្បៈ អក្សរសិល្ប៍ វប្បធម៌ ទំនៀមទម្លាប់ ខ្មែរ គឺសុទ្ធតែដូចឥណ្ឌា ចេញមកអំពីឥណ្ឌា ទទួលឥទ្ធិពលឥណ្ឌាទាំងអស់ គឺគ្មានអ្វីដែលជារបស់ខ្មែរសុទ្ធៗ ទេ ។ តើទស្សនះនេះពិត ឬ ទេ?

២- ទស្សនះ លោក Groslier

មានអ្នកប្រាជ្ញជាច្រើនរូបផ្សេងទៀត ដែលមានលោក Groslier ជាតិបារាំង ជាតំណាង បានបញ្ចេញទស្សនះថា «ខ្មែរមានអរិយធម៌ពិសេសរបស់ខ្លួន តែជាលទ្ធផលកើតចេញមកអំពីអរិយធម៌ឥណ្ឌា» ។

លោក Groslier ខំបញ្ជាក់ បង្ហាញ ពន្យល់គ្រប់ចំណុចណា សេចក្តីណា ដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងឥណ្ឌា ឬដែលមានមកអំពីឥណ្ឌា ។ ដើម្បីបញ្ជាក់ថាខ្មែរបានទទួលយកអរិយធម៌ វប្បធម៌ឥណ្ឌា មកប្រើបែបណាខ្លះ លោក Groslier បានខំសង្កត់លើលក្ខណះ អរិយធម៌ខ្មែរ ផ្នែកទំរង់សង្គម និងអង្គការសេដ្ឋកិច្ច ដែលអាចចែកជាគោលគឺ :

- *ទីនិយម*
- *ឥណ្ឌានិយម*

១- ទីនិយម

លោក Groslier បានខំអះអាងថា ប្រទេសខ្មែរជាស្រុកភ្នំ មានទឹកនិងវាលស្រែ ដែលទុកជាទីកន្លែងសម្រាប់ទទួលយកនូវអរិយធម៌ឥណ្ឌា ។ លោក Groslier ខំបញ្ជាក់ថា ទីខ្មែរ ដីខ្មែរ ពុំមែនជាមូលហេតុ សម្រាប់បង្កើតអរិយធម៌ខ្មែរទេ គឺគ្រាន់តែជាទីកន្លែង ជាថ្នាលសំរាប់ទទួលយកនូវសំណាប គឺអរិយធម៌ឥណ្ឌា ហើយដែលឥណ្ឌាបានសាបព្រួសនៅលើដីខ្មែរតែប៉ុណ្ណោះ ។ សារុបទៅ អរិយធម៌ខ្មែរគឺអរិយធម៌ឥណ្ឌា ដុះលូតលាស់លើថ្នាលដីខ្មែរ ដោយសារអ្នកឥណ្ឌាសាបព្រួស ។

២- ឥណ្ឌានិយម

លោក Groslier បានឲ្យតម្លៃលើមូលហេតុសំខាន់ៗ នៃកំណាកំណើតអរិយធម៌ខ្មែរ គឺឥណ្ឌា ។

អរិយធម៌ឥណ្ឌា បានចូលមកក្នុងប្រទេសខ្មែរតាមដំណើរនាំចូលនៃអ្នកឥណ្ឌា ពីរពួកសំខាន់គឺ :

១- តាមឈ្មួញ : *ពួកឈ្មួញឥណ្ឌាតែងតែធ្វើដំណើរឆ្លងកាត់ភូមិភាគផ្សេងៗ តាមសំពៅអស់កាលដ៏យូរ ដែលជាហេតុនាំឲ្យគេត្រូវឈប់សំចត តាមភូមិភាគនិងប្រទេសនានា នៅក្បែរសមុទ្រ មានជ្រោយឥណ្ឌូចិនជាដើម ពិសេសប្រទេសខ្មែរ ដែលមានកំពង់ផែមួយដ៏សំខាន់គឺ កំពង់ផែអូកែវ ។ អ្នកជំនួញឥណ្ឌា ត្រូវការលក់ដូរវត្ថុផ្សេងៗ មានកំណាត់សំពត់ជាដើមឲ្យខ្មែរ តែឈ្មួញឥណ្ឌា ត្រូវការទិញអំពីខ្មែរវិញនូវ ម្រេច ដីប៊្លី ដង្កៅ ជាដើម ។ ម៉្លោះហើយឈ្មួញឥណ្ឌា ត្រូវឈប់សំចតយូរក្នុងប្រទេសខ្មែរ ។ កាលបើយ៉ាងនេះ ឈ្មួញឥណ្ឌាចាំបាច់ ត្រូវតែមានទំនាក់ទំនងនឹងអ្នកស្រុកតាមរបៀបរស់នៅខ្លះ តាមទំនៀមទម្លាប់ខ្លះ នៃសង្គមខ្មែរ ។ កាលបើនៅស្រុកខ្មែរយូរ គេក៏មានករណីយកិច្ចចាំបាច់ត្រូវតែផ្សាយសាបព្រួស បណ្តុះ វប្បធម៌ អរិយធម៌គេដែរ ដូចជាសាសនា ជំនឿ ទេវៈ មន្តអាគមគាថា អូមអាម ទំនៀមទម្លាប់ ជាដើម ។*

២- តាមអ្នកមានអំណាច : *ពួកឥណ្ឌាខ្លះទៀត ដូចជាកៅណ្ឌិន្យ ឬ ហ៊ុនទៀន ជាអ្នកមានអំណាច បានលើកគ្នាជិះសំពៅមកច្បាំងឈ្នះមេទ័ពស្រីខ្មែរឈ្មោះ សោមា ឬ លីវយី ហើយបានគ្រប់គ្រងត្រួតត្រាប្រទេសខ្មែរ សម័យនគរភ្នំ (ហ្វូណន) កាលសតវត្សទី ១ ឬ ទី ២ នៃគ្រិស្តសករាជ ។ ម៉្លោះហើយ គេចាំបាច់ត្រូវតែយកភាសា អក្សរ សិល្បៈ ជំនឿ សាសនា ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់របស់គេ មកប្រើ មកអនុវត្ត នៅប្រទេសខ្មែរ រហូតដល់បានក្លាយទៅជាអរិយធម៌ខ្មែរ ។*

ឥណ្ឌាបាននាំមកឲ្យខ្មែរ នូវ :

១– វិធីតិកនិកខាងធ្វើទំនប់ទឹក - ប្រឡាយទឹក

២– ជំនឿ សាសនា មន្តអាគម

៣– របៀបគ្រប់គ្រង រៀបចំស្រុកទេស

៤– អក្សរ ភាសា បាលីសំស្រ្កឹត ។ល។

លោក Groslier បានខំបញ្ជាក់ ពន្យល់ថា ធាតុទាំងឡាយ ក្នុងផ្នែកអរិយធម៌ ដែលឥណ្ឌានាំចូលមក បីដូចជាសំណាប ដែលត្រូវយកមកស្ទូងឬដាំនៅលើដីខ្មែរ ដីខ្មែរដែលអាចស្របស្រួលទទួលយកបាន ។

ហេតុនេះ យើងឃើញថា ទស្សនៈនេះ ជាទស្សនៈឥណ្ឌានិយម ដែលបានពន្យល់បង្ហាញឲ្យឃើញថា អ្វីខ្លះដែលមាននៅក្នុងអរិយធម៌ខ្មែរ ពោលគឺ ខំបង្ហាញធាតុពិសេសនៃឥណ្ឌា ដែលបង្កើតឲ្យបានជាអរិយធម៌ខ្មែរ ។

ដូច្នេះ តាមទស្សនៈអ្នកប្រាជ្ញបរទេស យើងឃើញថា :

- «ខ្មែរជាពូជ ស៊ីវិល័យ ដោយសារឥណ្ឌា» (G. Cœdès)
- «ខ្មែរមានអរិយធម៌ពិសេសរបស់ខ្លួនឯង តែជាលទ្ធផលកើតចេញមកអំពីអរិយធម៌ឥណ្ឌា» (Groslier)

ហេតុនេះ តើអរិយធម៌ខ្មែរមានលក្ខណៈពិសេសផ្ទាល់ខ្លួនឬទេ ?

ក្នុងអរិយធម៌ជនជាតិណាក៏ដោយ តែងតែមានធាតុសំខាន់ ២ យ៉ាង ដែលជាទំនាក់ទំនងឬជាទំនាស់ទៅវិញទៅមកគឺ :

១- មូលធាតុ ជាតិ

២- មូលធាតុ បរទេស ។

អរិយធម៌បរទេស ដែលអាចផ្សាយចូលទៅក្នុងប្រទេសណាមួយបាន លុះត្រាតែមូលដ្ឋានជាតិដែលជាជាតិសាសន៍ អ្នកស្រុក មានភាសា ជីវភាព មានរបៀបរស់នៅ ទំនៀមទម្លាប់ ឬ ចំណេះវិជ្ជាបែបណាមួយ រួចស្រេចទៅហើយ ។ មូលដ្ឋានជាតិជាទីទួទៅនិងជាទីពិសេស សំរាប់ទទួលធាតុបរទេសគឺ អរិយធម៌បរទេស ។

ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងការជួបប្រទះរវាងជាតិនិងបរទេស ទំនាក់ទំនងអាចមានដំណើរលក្ខណៈច្រើនបែបយ៉ាងគឺ :

- ជាការស្របស្រួល ចុះសម្រុងគ្នា
- ជាការប្រយុទ្ធប្រឆាំង សង្កត់សង្កិនគ្នា
- ឬជាទំនាស់វិបត្តិ

ឬជាការសុខចិត្តយល់ព្រមទទួលយកដោយត្រង់ៗ ទាំងស្រុង ឬដោយការចម្លងកែសម្រួល ឲ្យមានលក្ខណៈជាតិពិតៗ ។

រីឯ អរិយធម៌ខ្មែរវិញ ក៏ឋិតនៅលើមូលធាតុសំខាន់ទាំង ២ យ៉ាងនោះដែរគឺ :

១~ មូលធាតុ ជាតិ : ខ្មែរមានប្រទេស មានមនុស្សរស់នៅ ជាយូរអង្វែងមកហើយ តាំងតែពីមុនឥណ្ឌាចូលមកម៉្លេះ ។ បានសេចក្តីថា ខ្មែរមានភាសា មានរបៀបរស់នៅ និង ចំណេះវិជ្ជា មានជាតិសាសន៍ មានការរៀបចំស្រុកទេស តាំងតែពីយូរយាររួចស្រេចហើយ មុនការនាំចូលអរិយធម៌ឥណ្ឌា ។

២~ មូលធាតុបរទេស : អរិយធម៌ឥណ្ឌា បានចូលមកក្នុងអរិយធម៌ខ្មែរ គ្រាន់តែជាជំនួយ ជួយបំពេញកង្វះខាតខ្លះ និងកំណែទម្រង់ខ្លះតែប៉ុណ្ណោះដូចជា : ពុទ្ធសាសនា, ពាក្យសំដី, ភាសាបាលី សំស្ក្រឹត, សិល្បៈបូរាណខ្លះ ជាដើមតែប៉ុណ្ណោះ ។ បានសេចក្តីថា អរិយធម៌ឥណ្ឌាគ្រាន់តែជាធាតុ ១ ដែលបានចូលមករួបរួម ក្នុងដំណើរកកើតនិងការផ្លាស់ប្តូរ នៃអរិយធម៌ខ្មែរ ដែលមានរួចស្រេចមកហើយ តែពុំទាន់សព្វគ្រប់ ។ អរិយធម៌ឥណ្ឌា ចំណុចខ្លះស្របស្រួលនឹងខ្មែរក៏អាចរស់រានមានជីវិតនៅយូរបាន ។ ឯចំណុចខ្លះទៀត ដែលមិនស្របស្រួល មិនមានទំនាក់ទំនងនឹងមនោសាស្ត្រខ្មែរ ក៏ត្រូវរលុបរលាយបាត់បង់ទៅវិញ ។

យ៉ាងណាមិញ :

អរិយធម៌ខ្មែរ មានលក្ខណៈពិសេសមួយផ្ទាល់ គឺមូលធាតុជាតិ ដែលជាទំនោរចិត្តគំនិត ព្រលឹង មនោគមន៍ខ្មែរពិតៗ ។

* *
*

មូលធម៌នៃវប្បធម៌ អរិយធម៌ឥណ្ឌា
ក្នុងវប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ

ជាតុសំខាន់ៗ នៃវប្បធម៌ អរិយធម៌ឥណ្ឌាដែលបានចាក់ឫសយ៉ាងមាំហើយជាកត្តាដ៏សំខាន់ជួយទ្រទ្រង់ វប្បធម៌ អរិយធម៌ខ្មែរ អាចរាប់ជាគោលគឺ :

១– សាសនាព្រាហ្មណ៍ ឬ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ :

- វេទនិយម
- ព្រាហ្មណ៍និយម

២– ពុទ្ធសាសនា ឬ ពុទ្ធិលទ្ធិ :

- ព្រះត្រៃបិដក
- បញ្ហាកម្មផល - បុណ្យបាប

វេទនិយម
Vedisme

វេទនិយម គឺជាឈ្មោះលទ្ធិបូរាណមួយ មាននៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ហើយដែលបាននិយមឲ្យតម្លៃទៅលើវេទ (គម្ពីរវេទ) ដោយភ្ជាប់មនុស្សទៅនឹងលោកះ - ទេវះ ។

វេទ **Veda:** – គឺជាពុទ្ធិពិសិដ្ឋ (Connaissance sacrée) ឬជាពុទ្ធិដ៏ស័ក្តិសិទ្ធិ ដែលជាអំណោយអាទិទេព ។

អាទិទេព បានប្រគល់គម្ពីរវេទឲ្យមនុ (Manu) ដែលជាមនុស្សចម្បងបំផុតក្នុងលោក ។ មនុ បានផ្សាយគម្ពីរវេទដល់ពួកឫសិ (Rsi = Ascète = ឥសី)តាមស្រុតិ (Srti = Revélation) ។ ពួកឫសិក៏បានបង្រៀនវេទមន្តមកឲ្យពួកព្រាហ្មណ៍ (Brâhmana) តាមការរៀនតាម យល់តាមសូត្រតាម ដោយពុំមានសិទ្ធិសួរដេញដោលរកខុសត្រូវសោះឡើយ ព្រោះគម្ពីរវេទ ជាអំណោយអាទិទេព មានលក្ខណះជាសច្ចះ ។ ឯពួកព្រាហ្មណ៍ មានសិទ្ធិផ្តាច់មុខក្នុងការកាន់កាប់សិក្សាផ្សាយគម្ពីរវេទ ។

គម្ពីរវេទ កើតមានឡើងប្រហែលតាំងតែពី ១៥០០ឆ្នាំមុន គ្រឹស្តសករាជ ។

ត្រៃវេទ

គម្ពីរវេទមាន ៣ ហៅថា «ត្រៃវេទ = វេទបី» គឺ :

១- ឫគ្វេទ Rgevda

២- សាមវេទ Sàmaveda

៣- យជុវេទ៌ Yajurveda

ក្រោយមក គេបន្ថែមវេទមួយទៀតជាទី ៤ ហៅថា អថវ៌វេទ Atharvaveda ។

ដូច្នេះ គម្ពីរវេទ មាន ៤ គឺ :

១- គម្ពីរ ឫគ្វេទ (Rgevda) *ជាពាក្យឆន្ទ ពាក្យសម្រាប់សូត្រស្តុតីសរសើរអាទិទេព និងទេវះផ្សេងៗ ផង សម្រាប់សូត្រសំបូងសម្រួង បួងសួង អង្វរករអាទិទេព ។ ទេវះ សុំប្រសិទ្ធិពរ ឲ្យបានសម្រេចតាមបំណង ។*

២- គម្ពីរ សាមវេទ (Sàmaveda) *ជាពាក្យឆន្ទ ពាក្យកាព្យ សម្រាប់សូត្របន្ទន់ចិត្ត ទេវះ អាទិទេព ក្នុងពេលធ្វើពិធីបូជា ទេវះ ។*

៣- គម្ពីរ យជុវេទ៌ (Yajurveda) *ជាពាក្យកម្រងកែវ សម្រាប់សូត្របួងសួង សុំអាទិទេព ទេវះ ឲ្យចុះមកជួយ ដើម្បីឲ្យមានឫទ្ធិ តេជះ បារមី មានជោគជ័យ និងជាគម្ពីរ ចែងអំពីការធ្វើពលិកម្ម ។*

៤- គម្ពីរ អថវ៌វេទ (Atharvaveda) *ជាគម្ពីរចែងអំពីមន្តអាគមគាថា អួមអាម ពូកែស័ក្តិសិទ្ធិ សម្រាប់សូត្របណ្តេញ បំបាត់ ឧបទ្រព ចង្រៃ ខ្មោច ព្រាយ បិសាច អារក្ស អ្នកតា ធ្មប់ អាប ជាដើម និងសម្រាប់សូត្រដាក់ស្នេហ៍ ធ្វើឲ្យគេស្រឡាញ់ ពេញចិត្ត មានសិរីសួស្តី មានស្នេហ៍មុខ ឬសម្រាប់សូត្រធ្វើឲ្យគេលំបាកវេទនា មានទុក្ខ ក្តៅក្រហាយ វិនាស ហីនហោចជាដើម ។*

ប៉ុន្តែ ទោះបីគម្ពីរវេទ មាន ៤ យ៉ាងនេះក៏ដោយ ក៏គេនៅតែហៅថា «ត្រៃវេទ = វេទបី» ដដែល គឺគេពុំហៅថា «ចតុវេទ៌ = វេទ ៤» ទេ ព្រោះគម្ពីរអថវ៌វេទ គេបានបន្ថែម នៅពេលក្រោយ ។

ម៉្យាងទៀត គម្ពីរវេទនីមួយៗ នេះ មានគម្ពីរអដ្ឋកថាមួយៗជាជំនួយពន្យល់ថែមទៀត គឺ :

១- គម្ពីរ ព្រាហ្មណៈ ជាគម្ពីរនិយាយពន្យល់អំពីពិធីស័ក្តិសិទ្ធិ របស់ពួកព្រាហ្មណ៍។

២- គម្ពីរ អារណ្យកៈ «នៅព្រៃ» ជាគម្ពីរដែលចែងអំពីការត្រូវរស់នៅក្នុងព្រៃ ឆ្ងាយដាច់អំពីសង្គមមនុស្ស។

៣- គម្ពីរ ឧបនិស័ទ «នៅជិត» ជាគម្ពីរដែលត្រូវសិក្សា ស្វាធ្យាយ ភ្ជាប់នឹងគម្ពីរព្រាហ្មណៈនិងអារណ្យកៈ។

អ្នកដែលគោរពជឿទេវៈ អាទិទេព ហើយបានសិក្សា រៀនសូត្រ ប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិតាមគម្ពីរវេទរមែងត្រូវបានអាទិទេពសន្តោស ឲ្យរួចចាកទុក្ខទាំងពួង។ ក្នុងលទ្ធិវេទ មនុស្សសម្លាប់មនុស្សសត្វធ្វើពិធីបូជាយញ្ញ ថ្វាយអាទិទេព ត្រូវបានឈ្មោះថា ជាអ្នកមានភក្តីភាពគោរពបូជា អាទិទេព ហើយត្រូវបានបុណ្យច្រើន។

អាទិទេព - Dieu

អាទិទេព គឺជាទេវៈធំបង្អស់ មុនគេបំផុតដែលបានបង្កើតលោកជាដំបូង។ អាទិទេពមានគុណសម្បត្តិតទៅ:

- មហត្តៈ សម្បើមអស្ចារ្យ
- មហិទ្ធិ ឫទ្ធិ គ្មានគូប្រដូច
- សព្វញ្ញូ ចេះយល់ដឹងសព្វ
- ញាណ ភ្នែកទិព្វ ត្រចៀកទិព្វ
- តេជះ ឫទ្ធិ បារមី ដ៏ខ្លាំងក្លា
- និមល គ្មានមន្ទិលសៅហ្មង ។ល។

បញ្ញាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ

អំពីពុទ្ធិ - La Connaissance

ពុទ្ធិដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់បរិសុទ្ធគឺពុទ្ធិដែលកើតឡើងអំពីអាទិទេពនិងអំពីគម្ពីរវេទ ទាំង ៤ គឺ:

- ឫគ្វេទ
- សាមវេទ
- យជុវេទ
- អថវ៌វេទ

អ្នកដែលមានសិទ្ធិ ទទួលយកនូវពុទ្ធិដ៏បរិសុទ្ធគឺ ពួកព្រាហ្មណ៍ និងពួកក្សត្រ ។

អំពីភាវៈ - L'être

ភាវៈទាំងអស់គឺលោកៈ ធម្មជាតិ ជាដើម សុទ្ធតែកើតឡើងដោយសារ អាទិទេព ។ លោកៈ នេះកើតឡើងដោយសារព្រះឥន្ទ ។ ក្នុងករណីជាអ្នកសាងលោក ព្រះឥន្ទបាន យកសសរមកដាំ ហើយយកផ្ទៃមេឃធ្វើជាដំបូល ។

អំពីសុខៈ - Le Bonheur

សេចក្ដីសុខសប្បាយគ្រប់បែបយ៉ាង បិតនៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃអាទិទេព ដែលជាអ្នកផ្ដល់ឲ្យមនុស្សលោក ។ ដើម្បីបានសេចក្ដីសុខ មនុស្សម្នាក់ៗ ត្រូវមានភក្ដីភាពស្មោះត្រង់ចំពោះ អាទិទេព បួងសួងអង្វរករសុំអាទិទេព ដោយធ្វើពិធីបូជាយញ្ញជាដើម ថ្វាយចំពោះ អាទិទេព ។

អាស្រ័យហេតុនេះ យើងឃើញថា បញ្ហាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ ទាំងអស់នេះ តាមលទ្ធិ វេទ គឺសុទ្ធតែកើតឡើងអំពីអាទិទេព ដោយសារអាទិទេព ។ បានសេចក្ដីថាអាទិទេព ជា អ្នកបង្កើតពុទ្ធិភាវៈ សុខៈ ។

* *
*

ព្រាហ្មណ៍និយម
Brahmanisme

ព្រាហ្មណ៍និយម ឬ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ កើតមានតាំងតែអំពីសតវត្សទី ៥ មុនគ្រឹស្តសករាជ ជាទស្សនៈ ទ្រឹស្តី គោរពនិយម តាមពួកព្រាហ្មណ៍ គោរពបូជាទេវៈ អាទិទេព ។

អាទិទេព ឬ ទេវៈធំៗ ដ៏សំខាន់ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍មាន ៣ ហៅថា ត្រីមូ៌តិ គឺ:

១_ ព្រះព្រហ្ម Brahma

២_ ព្រះសិវៈ Çiva

៣_ ព្រះវិស្ណុ Visnu

និងមានទេវៈ បន្ទាប់បន្សំដ៏ទៃទៀត គឺ:

- ព្រះអាទិត្យ (ថ្ងៃ)
- ព្រះចន្ទ (ខែ)
- ព្រះអង្គា (ទឹក)
- ព្រះធរណី (ដី)
- ព្រះពាយ (ខ្យល់)
- ព្រះពិរុណ (ភ្លៀង)
- ព្រះអគ្និ (ភ្លើង)
- ព្រះឥន្ទ
- ព្រះយម
- ព្រះស្កន្ទះ
- ព្រះកុវេរៈ
- ព្រះកាលី ។ល។

ទេវៈខាងលើនេះ ជាទេវៈបន្ទាប់បន្សំ ដែលពួកព្រាហ្មណ៍គោរពបូជា ។ ទេវៈទាំងនេះ កើតចេញមកអំពីធម្មជាតិពិត ៗ ។

ក- ព្រះព្រហ្ម
Brahma

ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ គេបានតម្កល់ទុកព្រះព្រហ្មថា អាទិទេពចម្បងបំផុត ព្រោះព្រះព្រហ្មជាអ្នកបង្កើតលោកះ ភាវះ ធម្មជាតិទាំងអស់ និងគម្ពីរវេទ ពោលគឺព្រះព្រហ្មជាអាទិទេពសាងលោក (Dieu Créateur du monde) ។

លក្ខណះពិសេសសំគាល់ព្រះព្រហ្ម គឺ :

- *មុខ ៤*
- *ដៃ ៤ កាន់គម្ពីរវេទ ឬកាន់ផ្កាឈូក*
- *កាយ សម្បុរក្រហម*
- *កេតនភណ្ឌ : ចូផ្កា, ថាស, ស្វាបព្រា*
- *ពាហនះ : សត្វហង្ស ជាយានជំនិះ*
- *មហេសី នាម សរស្វតី*
- *បុត្រ ៣ : ទក្សះ, ភគុំ និង នាងសន្ធិយា ។*

ខ- ព្រះសិវះ Çiva

ព្រះសិវះ មានន័យថា «ក្សេមក្សាន្ត, ករុណា» ។ ព្រះសិវះ កើតឡើងអំពីតំណក់លោហិត ដែលស្រក់ចុះចាកចិញ្ចើមព្រះព្រហ្ម ។ ព្រះសិវះ ជាអាទិទេពសាងលោកផង បំផ្លាញលោកផង (Dieu créateur et destructeur du monde) ។ *ព្រះសិវះមានព្រះនាមច្រើនយ៉ាងគឺ :*

- *ព្រះឥស្វរះ* (Içvara)
- *ព្រះឥស្វរ*
- *ព្រះរុទ្រះ* (Ruda)
- *ព្រះហរះ* (Hara)
- *ព្រះឧគ្រះ* (Ugra)

- *ព្រះអឃោរះ* (Aghora)
- *ព្រះភៃរវះ* (Bhairava)
- *ព្រះមហេស្វរះ* (Maheçvara)

លក្ខណះពិសេសសំគាល់ព្រះសិវះគឺ :

- *មុខ ១ អាចបែងភាគបានមុខ ៥*
- *ក ពណ៌ខៀវ*
- *កាយ សម្បុរ ស*
- *ភ្នែក ៣ : ភ្នែក ២ ដូចមនុស្សធម្មតា ឯភ្នែកទី ៣ នៅចំកណ្តាលថ្ងាស បិទជានិច្ច ក្រឡេកឆេះ ហៅថា «អគ្គិនេត្រ»*
- *សំលៀកបំពាក់ : ស្បែកខ្លា ឬស្បែកដំរី*
- *ដៃ ២ ឬ ១០*
- *ពាក់កម្រងឆ្អឹងលលាដ៍ក្បាល ជាគ្រឿងសំគាល់ រាប់កប្ប - យុគ*
- *ពាក់នាគជាសង្វារ ជាគ្រឿងសំគាល់រាប់ឆ្នាំ*
- *ពាក់មួកមានព្រះចន្ទមួយចំណិតរាងកណ្តៀវ ជាគ្រឿងសំគាល់រាប់ខែ*
- *កេតនភ័ណ្ឌ : ត្រីសូល៍, ខ្សែផ្គាំ ឬ គទា (ដំបង)*
- *ពាហនះ : គោនន្ទិ ជាយានជំនិះ*
- *មហេសី ឬ សក្តិ ៩ នាក់គឺ :*

  ១– *នាងទុគ៌ា* (Durga) *ស្រីចេះធ្វើមិនដឹងមិនឮ*

  ២– *នាងឧមា* (Umà) *ស្រីជាទីពេញចិត្ត*

  ៣– *នាងគៅរី* (Gauri) *ស្រីសម្បុរទង់ដែង*

  ៤– *នាងកាលី* (Kali) *ស្រីខ្មៅ*

  ៥– *នាងចន្ទី* (Candi) *ស្រីកំណាច*

  ៦– *នាងបវ៌តី* (Parvati) *ស្រីបុត្រីម្ចាស់ភ្នំ*

  ៧– *នាងកុមារី* (Kumàri) *ស្រីក្រមុំព្រហ្មចារី*

  ៨– *នាងទេវី* (Devi) *ស្រីទេពកញ្ញា*

៩– នាងមហាទេវី (Mahadevi) ស្រីទេពអប្សរ ។

– បុត្រ : ២ រូបគឺ :

១– ស្កន្ធៈ (Skandha) ទេវៈតំណាងអ្នកស្រឡាញ់សង្គ្រាម

២– គនេស (Ganeça) ខ្លួនមនុស្ស ក្បាលដំរី

ទេវៈទាំងពីរនេះគឺ : ស្កន្ធៈ និង គនេសៈ ជាបុត្រព្រះសិវៈ និងនាងទុគ៌ា មហេសីដើម ។

– វិមាន : នៅលើកំពូលភ្នំកៃលាស

ម៉្យាងទៀត ក្នុងករណី ដែលព្រះសិវៈមាននាទីជាអ្នកសាងលោក នោះព្រះសិវៈបាន វះកាត់ព្រះឧរូ[១]ឲ្យលោហិតមួយតំណក់ស្រក់ចុះក្នុងទឹក កើតបានជាអណ្ដៈ (ពង) រួចទ្រង់ បំបែកអណ្ដៈនោះជា ២ បំណែកគឺ :

– បំណែកខាងលើ ទ្រង់សាងជាស្ថានសួគ៌

– បំណែកខាងក្រោម ទ្រង់សាងជាមនុស្សលោក ។

បន្ទាប់មកទ្រង់បានសាងជាបុមៈ គឺតួវិញ្ញាណលោកៈ ។ បុមៈ ក៏បានសាងប្រជាបតី, ប្រជាបតី ក៏បានសាងមនុស្សលោក ត ៗ មក រហូតបានជាមនុស្ស ពេញពិភពលោក ។

អាស្រ័យជំនឿថា ព្រះសិវៈជាអ្នកសាងលោក បង្កើតលោក បិតាលោក នេះហើយ ទើបបានជាពួកព្រាហ្មណ៍បានសាងទុកជាទីរឭកនូវរូប សិវលិង្គ ឬ លិង្គព្រះឥសូរ និង យោនីនាងឧមា ជាទីគោរពសក្ការបូជា ទុកសំរាប់ធ្វើពិធីសិវរាត្រី លាងបាបឧបទ្រពចង្រៃ ទាំងពួង ឲ្យជ្រះស្រឡះអំពីរូបរាងកាយ ។

*   *
*

---

[១] ភ្លៅ

សិវលិង្គ ឬ លិង្គព្រះឥសូរ

ដោយហេតុតែ មនុស្សចូលចិត្ត ស្រឡាញ់ និយម គោរព ព្រះឥសូរ កាន់តែមានចំនួនច្រើនឡើងៗ ពួកឥសូរនិយម ក៏បានលើកតម្កើង តំកល់ព្រះឥសូរទុកជាអាទិទេពខ្ពង់ខ្ពស់ ប្រសើរបំផុត មានមុខងារជាអ្នកបង្កើតលោក សាងលោក ធ្វើឲ្យលោកក្សេមក្សាន្តផង ជាអ្នកបំផ្លាញលោក ធ្វើឲ្យលោកវិនាសហីនហោចផង ។ ពួកឥសូរនិយម ក៏នាំគ្នាគោរពកោតខ្លាចព្រះឥសូរ ដោយបានសាងបដិមាករ ជានិមិត្តរូបនៃការបង្កបង្កើតលោកនៃព្រះឥសូរ គឺសិវលិង្គ ឬ លិង្គព្រះឥសូរ និងយោនី នាងឧមា ។ លិង្គព្រះឥសូរជានិមិត្តរូបនៃស្វយម្ភូ គឺកំណើតឯងនៃព្រះឥសូរ ។

ក្នុងសិល្បៈខ្មែរ គេបានសាងលិង្គព្រះឥសូរអំពីថ្មរឹង ពណ៌ស មានរាង ៤ ជ្រុង, ៦ ជ្រុង, ៨ ជ្រុង ហើយគេតម្កល់ជានិច្ចកាល នៅលើយោនីនាងឧមា (ទុកជាទម្រ) ដែលជាភស្តុតាងបង្ហាញ អំពីមរណភាពព្រះឥសូរ នៅលើទ្រូងនាងឧមា (ឬហៅថា ស្លាប់នៅលើបង្គង់) ក្នុងពេលរួមសង្វាត ។

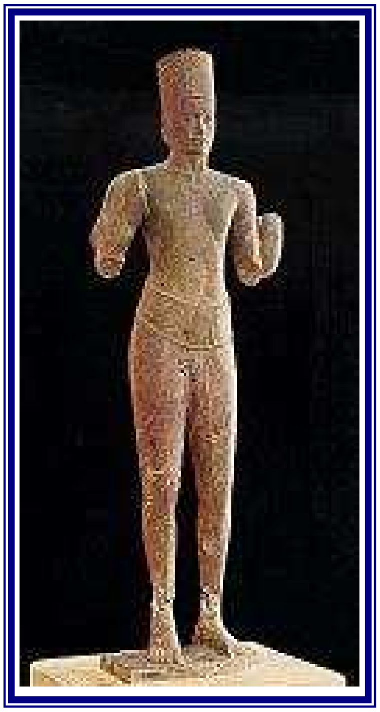

ព្រះឥសូរ (សិវៈ)

គ- ព្រះវិស្ណុ Visnu

ព្រះវិស្ណុ ជាអាទិទេព ស្រោចស្រង់លោក ទ្រទ្រង់លោក ចំរើនលោក ។ ព្រះវិស្ណុ តែងតែជួយយឹតយោង ស្រោចស្រង់លោក មនុស្សលោក ឲ្យបានសេចក្ដីសុខចំរើន ។

ព្រះវិស្ណុ មាននាមច្រើនយ៉ាងគឺ :

- *ព្រះនារាយណ៍* Nààyàna
- *ភគវន្ត* Bhagavanta
- *ហរី* Hari
- *អនន្តះ* Ananta

លក្ខណះពិសេសសំគាល់ព្រះវិស្ណុ :

- *ក្បាល ១*
- *ដៃ ២, ដៃ ៤, ដៃ ៨*
- *សំលៀកបំពាក់* : *ពណ៌លឿង*
- *ពាហនះ* : *មានសត្វគ្រុឌ ជាយានជំនិះ*
- *មហេសី ឬ សក្តិ ២ នាក់គឺ* :
  - *១- នាងលក្សី ទេពតាតំណាងទ្រព្យសម្បត្តិ*
  - *២- នាងស្រី ទេពតាតំណាងសោភ័ណភាព*
- *បុត្រ ១ រូប នាម ព្រះកាម* : (Kàma)
- *វិមាន* : *នៅស្ថានវៃកុណ្ឋ* :
- *កេតនភ័ណ្ឌ* : *កងចក្រ, ដំបង, ផ្កាឈូក, ខ្សែស័ង្ខ, ធ្នូ, ដាវ ។*

ម៉្យាងទៀត ព្រះវិស្ណុជាទេវះ ជួយដោះទុក្ខមនុស្សលោក តែងតែបានបែងភាគជា អវតារ (Avatàra) *រាល់ៗ កប្ប ចុះមកជួយស្រោចស្រង់មនុស្សលោក ឲ្យបានផុតអំពីទុក្ខ លំបាក ។*

អវតារព្រះវិស្ណុ ១០

អវតារព្រះវិស្ណុ ឬ ព្រះនារាយណ៍បែងភាគចុះមកជួយមនុស្ស មានចំនួន១០ ដងហើយ គឺ :

១~ មត្ស្យ : Matsya – *ជាត្រី ជួយស្រោចស្រង់ជីវិតមនុស្ស ឲ្យរួចអំពីទឹកជំនន់ ដែលបង្កើតឡើងដោយយក្សឈ្មោះ ហយគ្រីវៈ ។*

២~ កុម៌ : Kurma – *ជាអណ្ដើក ជួយធ្វើកំណល់ភ្នំ មន្ទរៈ ឲ្យទេវតានិងយក្សយកនាគឈ្មោះវាសុកៈ បង្វិលភ្នំ កូរសមុទ្រទឹកដោះ ឲ្យខះរីងស្ងួត ដើម្បីយកទឹកអម្រឹត (អម្ឫតះ* Amrta) *ផឹកកុំឲ្យស្លាប់ ។*

៣~ វារាហ : Varàha – *ជាជ្រូកព្រៃ បានបំផ្លាញហិរណោយក្សដែលប៉ុនប៉ងរំលាយលោកឲ្យទៅជាទឹកសមុទ្រ ។*

៤~ នរសិង្ហ : Narasinha – *ជាមនុស្សសិង្ហ ក្បាលមនុស្ស ខ្លួនសិង្ហ បានបំផ្លាញយក្សដែលធ្វើបាបទេពតា ។*

៥~ វាមន : Vàmana – *ជាមនុស្សតឿ បានប្រើកលល្បិច សុំដីយក្ស ៣ ជំហាន ទុកឲ្យមនុស្សនៅ ។*

៦~ បរសុរាម : Paraçuràma – *ជារាមពូថៅបានបង្ក្រាបក្សត្រអរជុន ។*

៧~ រាម : Ràma – *ជាព្រះរាម ក្នុងរឿងរាមាយណៈ បង្ក្រាបក្រុងរាពណ៍ ។*

៨~ ក្រឹស្ណ : Krisna – *ជាក្រឹស្ណ បានជួយមនុស្សឲ្យរួចអំពីកណ្ដាប់ដៃ ស្ដេចកំណាចឈ្មោះកប្សះ* (Kamsa) *ក្នុងរឿងមហាភារតយុទ្ធ ។*

៩~ ពុទ្ធ : Buddha – *ជាព្រះពុទ្ធ បានជួយស្រោចស្រង់ដាស់តឿនមនុស្ស ឲ្យស្គាល់បុណ្យបាប អាក្រក់ល្អ ផុតចាកបាបកម្ម ។*

(*តាម ព្រះពុទ្ធពុំមែនជាអវតារ ព្រះវិស្ណុទេ តែពួកព្រាហ្មណ៍ ដោយបានឃើញព្រះពុទ្ធមានឥទ្ធិពល មានអានុភាពខ្លាំង ក៏បានបញ្ចូលជាអវតារព្រះវិស្ណុ*) ។

១០~ កល្កិន : Kalkin – *ជាមនុស្សសេះ គឺខ្លួនមនុស្ស ក្បាលសេះ បានចេញបង្ក្រាបពួកក្សត្រ ដែលធ្វើឲ្យមានចលាចល ។*

ព្រះនារាយណ៍ (វិស្ណុ)

វិធីប្រតិបត្តិក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍

ពួកព្រាហ្មណ៍ តែងមានទស្សនៈយល់ថា លោកៈ លោកធាតុ វត្ថុ ធម្មជាតិទាំងអស់ក្នុងលោក សុទ្ធតែកកើតឡើង ដោយសារអាទិទេព ។ អាទិទេព បង្កើត ពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ ។ អាទិទេព អាចឲ្យសុខទុក្ខ អាក្រក់ល្អ ចំរើនវិនាស ដល់មនុស្សសត្វគ្រប់រូបទាំងអស់ ។ មនុស្សគ្រប់រូប មានវាសនា ភ័ព្វសំណាង ឬ គ្មាន គឺស្រេចតែព្រហ្មលិខិត ដែលអាទិទេពបានគូសដៅមក ។ បើអាទិទេពឲ្យរស់ ក៏បានរស់ បើអាទិទេពឲ្យស្លាប់ ក៏ត្រូវស្លាប់ ពុំអាចប្រកែកជជែកតវ៉ាបានឡើយ ។

ដោយមានជំនឿយ៉ាងនេះ ទើបពួកព្រាហ្មណ៍បានបញ្ចេញទស្សនៈថា មនុស្សម្នាក់ៗ ដើម្បីឲ្យបានសេចក្ដីសុខសប្បាយ ត្រូវមានភក្ដីភាពយ៉ាងមោះមុត ចំពោះអាទិទេព ហើយត្រូវប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិចិត្តគំនិតខ្លួន ឲ្យត្រូវតាមបំណងនិងស្របតាមព្រះទ័យអាទិទេព ។

ឯវិធី ដែលត្រូវប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិ បំពេញបំណង បំពេញព្រះទ័យអាទិទេព មានគោលសំខាន់ ៤ យ៉ាង គឺ :

១~ ភក្តិ Bhaki ត្រូវមានភក្ដីភាព

២~ ការបំពេញ តបៈ និង យោគៈ

៣~ ពិធីបូជាយញ្ញ និង បូជាអគ្គី

៤~ ពិធីសិវរាត្រី មុជទឹកលាងបាប

១~ ភក្តិ – Bhakli

ភក្តិ : ត្រូវមានភក្ដីភាពស្មោះត្រង់ចំពោះអាទិទេព ជឿចំពោះអាទិទេព ផ្ដោតចិត្តគំនិតឲ្យបាញ់ឆ្ពោះតម្រង់ទៅរកអាទិទេព ស្ងឹងស្ងាធី តម្រង់ចិត្ត ចំពោះតែអាទិទេព ដើម្បីឲ្យអាទិទេពផ្ដល់សេចក្ដីសុខឲ្យ តាមប្រាថ្នា ។

២~ ការបំពេញតបៈនិងយោគៈ

តបៈ Tapa – បានដល់ការប្រព្រឹត្តិ ប្រតិបត្តិ ទូន្មានរាងកាយ ឲ្យល្អស្អាតបរិសុទ្ធប្រាសចាកគ្រឿងសៅហ្មង ដោយប្រព្រឹត្តិដុតកំដៅខ្លួន អង្គុយអាំងភ្លើងយ៉ាងក្ដៅ ធ្វើខ្លួនឲ្យទុក្ខលំបាក ហើយតាំងចិត្តផ្ដោតតម្រង់ បាញ់ឆ្ពោះទៅរកអាទិទេព ដើម្បីធ្វើឲ្យអាទិទេព

រំដើបរំជួល ឃើញសេចក្តីព្យាយាមនិងភក្តីភាព ដ៏មោះមុតរបស់ខ្លួន ក៏ប្រទានពរឲ្យបាន សម្រេចតាមបំណង ។

យោគៈ Yoga – បានដល់ការប្រព្រឹត្តិ ប្រតិបត្តិ ទូន្មានអប់រំចិត្ត ឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធ ភ្ជីថ្វាតម្រង់ទៅរកអាទិទេព ក្នុងគោលបំណងឲ្យអាទិទេពជួយសន្តោសប្រោសប្រណី ផ្តល់សេចក្តីសុខចំរើននិង ប្រទានពរតាមបំណងខ្លួន ។

៣~ ពិធីបូជាយញ្ញ និងបូជាអគ្គី

ពិធីបូជាយញ្ញ – គឺជាពិធីបូជាដោយយកមនុស្សសត្វទាំងរស់ ទៅដុតក្នុងគំនរភ្លើងឆេះ សន្ធោសន្ធៅ ថ្វាយអាទិទេព ធ្វើឲ្យអាទិទេពសប្បាយចិត្ត ដែលជាហេតុនាំឲ្យអាទិទេព ពេញព្រះទ័យ ហើយប្រសិទ្ធិពរឲ្យបានសុខចំរើន សមប្រកបតាមបំណងប៉ងប្រាថ្នា ។

ពិធីបូជាអគ្គី – គឺជាពិធីបូជាភ្លើង ដោយដុតភ្លើងបំភ្លឺទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ថ្វាយអាទិទេព ដើម្បីសុំពរឲ្យបានសេចក្តីសុខសប្បាយ ។

៤~ ពិធីសិវរាត្រី – ពិធីលាងបាប

ពិធីសិវរាត្រី – គឺជាពិធីដែលគេធ្វើរំលឹកដល់រាត្រីដែលព្រះឥសូរបានឲ្យកំណើតលោក : មនុស្សលោក ។ ពិធីនេះគេរៀបចំធ្វើតែក្នុងវេលាយប់ ប៉ុណ្ណោះ ។ ពិធីសិវរាត្រីនេះ ក្នុង ១ ឆ្នាំ មានប្រារព្ធធ្វើតែមួយដង ។

នៅពេលយប់នៃពិធីនេះ គេនាំគ្នាទៅមុជទឹកក្នុងទន្លេគង្គា លាងបាប ចង្រៃឧបទ្រព គ្រប់យ៉ាង (ចំពោះអ្នកនៅប្រទេសឥណ្ឌាជិតទន្លេគង្គា) ដោយគេយល់ថា : ទន្លេគង្គា ជាមេទឹកស័ក្តិសិទ្ធិ ហូរមកអំពីស្ថានសួគ៌ មានសីតុណ្ហភាពក្តៅអ៊ុនៗ (ឧណ្ហ) ល្មម ដើម្បីលាងជំរះបាបរបស់មនុស្សសត្វ ។ បន្ទាប់អំពីបានមុជទឹករួចហើយ គេក៏បានដងទឹកទន្លេគង្គានោះ យកទៅចាក់ស្រោចស្រប់លើកលិង្គព្រះឥសូរ (សិវលិង្គ) ដែលគេបានដាក់តំកល់នៅលើយោនីនាងឧមា រួចគេក៏ត្រងទឹកដែលហូរ ចុះតាមប្រឡាយយោនីនាងឧមា យកទៅផឹកស្រោចស្រប់ក្បាល លុបមុខស្រឡាបខ្លួនប្រាណ ដើម្បីឲ្យមានសិរីសួស្តី មានជោគជ័យ បំបាត់ចង្រៃ ឧបសគ្គ ឧបទ្រពនិងបាបគ្រប់យ៉ាង ។

ពួកព្រាហ្មណ៍ ដែលមានកក្តីភាពនិងជំនឿមោះមុត វេលាទៀបស្លាប់ សុំឲ្យបានទៅស្លាប់នៅក្បែរទន្លេគង្គា ដើម្បីឲ្យគេដុតយកធ្អឹង គ្រវែងបាចចោលក្នុងទន្លេគង្គា លាងបាបគ្រប់យ៉ាង ឲ្យជ្រះស្អាតបរិសុទ្ធ កំឲ្យសេសសល់ ។

ចំពោះអ្នកដែលនៅឆ្ងាយអំពីទន្លេគង្គា គេនាំគ្នាកំណត់យកទន្លេ ឬ ស្ទឹងណាមួយដែលនៅជិត សន្មតថាជាទន្លេគង្គា ហើយរៀបចំពិធីសិរវាត្រីដូចខាងលើដែរ ។

រីឯនៅប្រទេសខ្មែរយើងវិញ សម័យអង្គរ ដោយសារឥទ្ធិពល សាសនាព្រាហ្មណ៍ គេក៏បានកំណត់យកស្ទឹងសៀមរាប សន្មតជាទន្លេគង្គា ដែលមានសីសប្រភព នៅភ្នំគូលេន ។ ទឹកស្ទឹងនេះបានហូរកាត់លិង្គព្រះឥសូរ និងយោនីនាងឧមាដែលគេបានសាងដាក់តម្រៀបនៅពាសពេញបាតស្ទឹងអាចឲ្យមនុស្សចុះមុជ ឬផឹក តាមចំណង់ចំណូលចិត្តគ្រប់ពេលវេលា ដើម្បីឲ្យបានសិរីសួស្តីជ្រះថ្លៃគ្រប់យ៉ាង និងជាឱសថ សម្រាប់ព្យាបាលរោគថែមទៀត ។

វណ្ណៈ ៤ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍

ពាក្យថា វណ្ណៈ គឺពណ៌សម្បុរ ពោលគឺការប្រើសំលៀកបំពាក់ពណ៌ផ្សេង ៗ គ្នា ។

ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ មានការបែងចែកវណ្ណៈមនុស្សជាជាន់ ជាថ្នាក់ ខ្ពស់ទាប ខុស ៗ គ្នាជា ៤ ពួកដោយមានទស្សនៈថា រូបរាងកាយមនុស្សគ្រប់រូប សុទ្ធតែត្រូវបានព្រះព្រហ្មសាងឡើងអំពីភាគផ្សេង ៗ នៃរូបរាងកាយព្រះព្រហ្មគឺ :

- មាត់ សាងជា ព្រាហ្មណ៍
- ទ្រូង សាងជា ក្សត្រ
- ភ្លៅ សាងជា ឈ្មួញ (វៃស្យះ)
- ជើង សាងជា ទាសៈ កម្មករ (សូទ្រះ)

ហេតុនេះ មនុស្សត្រូវចែកជា ៤ វណ្ណៈ គឺ :

១~ វណ្ណៈ ព្រាហ្មណ៍ ប្រើសំលៀកបំពាក់ពណ៌ ស
២~ វណ្ណៈ ក្សត្រ " ក្រហម
៣~ វណ្ណៈ វៃស្យះ (ឈ្មួញ) " លឿង
៤~ វណ្ណៈ សូទ្រះ (ទាសៈ កម្មករ) " ខ្មៅ

បញ្ញាពុទ្ធិ ភាវៈ សុខៈ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍

អំពី ពុទ្ធិ – La connaissance

ពុទ្ធិ គឺចំណេះវិជ្ជា ការចេះដឹង យល់ស្គាល់នូវអ្វីមួយដោយជាក់ច្បាស់ ដោយសារពុទ្ធិប្រធាន បានលើកយកពុទ្ធិវត្ថុ មកត្រិះរិះពិចារណា សិក្សាស្រាវជ្រាវ រាវរក ឲ្យឃើញច្បាស់តាមសភាពពិត ។

ពុទ្ធិទាំងអស់ សុទ្ធតែមានសភាពលក្ខណៈ ខ្ពស់ទាប ខុស ៗ គ្នា ប៉ុន្តែពុទ្ធិដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ សក្តិសិទ្ធិ, តាមលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ គឺពុទ្ធិដែលកើតឡើងអំពីអាទិទេព ព្រោះអាទិទេពជាអ្នកចេះដឹងសព្វ (សព្វញ្ញូ) បរិសុទ្ធស្អាតហើយជាពិសេសគឺ ពុទ្ធិដែលមាននៅក្នុងគម្ពីរវេទទាំង ៤ គឺ: ឫគ្វេទ, សាមវេទ, យជុវេទ៌, អថវ៌វេទ ដែលជាអំណោយអាទិទេព ។

អ្នកដែលមានសិទ្ធិ ទទួលយកពុទ្ធិគឺ: វណ្ណៈព្រាហ្មណ៍ និងវណ្ណៈក្សត្រ តែពីរពួកនេះប៉ុណ្ណោះ ។

អំពីភាវៈ – L'Être

ភាវៈ គឺលោកៈ ទេវៈ អាទិទេព ចិត្ត អាត្ម័ន មនុស្ស សត្វ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ អាកាស ធម្មជាតិ រុក្ខជាតិ ។ល។ ដែលកើតមានឡើង ដុះដាលឡើង ។

ភាវៈទាំងអស់សុទ្ធតែកកើតឡើង សាងឡើងដោយអំណាចឥទ្ធិឫទ្ធិអាទិទេព គឺអាទិទេពជាអ្នកសាងភាវៈទាំងអស់ ។

តាមទស្សនៈពួកព្រាហ្មណ៍យល់ថា: អាទិទេពដែលជាអ្នកសាងលោក បង្កើតលោកៈភាវៈ គឺ ព្រះព្រហ្ម ។ ដំបូងព្រះព្រហ្មបានជប់ឲ្យកើតជាស៊ុតមួយ ហៅថា "ពងព្រហ្ម" អណ្តែតក្នុងលំហអាកាស អស់កាលជាយូរអង្វែងឆ្នាំ រួចទ្រង់បំបែកស៊ុតនោះជាបំណែក ដោយយកបំណែកខាងលើសាងជាមេឃ ហើយបំណែកខាងក្រោមសាងជាផែនដី ។ បន្ទាប់មក ព្រះព្រហ្មបង្កើតឲ្យមានភ្លើងឆេះផែនដី រួចទ្រង់បង្កើតឲ្យមានទឹកមកលត់ភ្លើង លុះភ្លើងរលត់ ទឹកបានធ្វើឲ្យដីមានជីវជាតិ ជាហេតុបណ្តាលឲ្យមានមនុស្សសត្វ រុក្ខជាតិ ធម្មជាតិ ជាដើម ពាសពេញលើពិភពលោក ។

ភាវៈទាំងអស់ សុទ្ធតែកើតឡើងដោយសារអាទិទេព ហើយតែងតែប្រែប្រួល ផ្លាស់ប្តូរមានសភាព ពុំទៀងទាត់ឋិតថេរទេ គឺតែងតែវិលកើតវិលស្លាប់ជាដរាប ។ មានតែអាទិទេព

និងអាត្ម័នប៉ុណ្ណោះ ដែលទៀងទាត់ឋិតថេរជានិច្ចកាលពុំចេះស្លាប់ ព្រោះភាវៈទាំងពីរនេះកើតឯង ។

អំពីសុខៈ – Le Bonheur

សុខៈ សេចក្ដីសុខ សប្បាយ រីករាយ សុខកាយ សប្បាយចិត្ត មានសុភមង្គល ។

សុខៈ មាន ២ យ៉ាងគឺ :

១~ សាមញ្ញសុខ – សេចក្ដីសុខធម្មតា មានការប្រែប្រួលផ្លាស់ប្ដូរ លាយឡំដោយទុក្ខ សុខប្រឡូកប្រឡល់ ជាសេចក្ដីសុខពុំបរិសុទ្ធ ដែលមាននៅក្នុងលោកនេះ មនុស្សលោកស្គាល់ស្គាល់ ។ សាមញ្ញសុខ គឺជាសេចក្ដីសុខក្លែងក្លាយ ឬ ជាសេចក្ដីសុខបន្ទំ ។

២~ បរិបុណ្ណសុខ Le Bonheur absolu – គឺជាសេចក្ដីសុខដ៏បរិសុទ្ធ ពិតប្រាកដ គ្មានប្រែប្រួល គ្មានផ្លាស់ប្ដូរ គ្មានលាយឡំដោយទុក្ខ គ្មានភាពប្រឡូកប្រឡល់ ពោលគឺ ជាសេចក្ដីសុខពិត ដែលមាននៅក្នុងអាទិទេព ។

សេចក្ដីសុខទាំងពីរយ៉ាងខាងលើនេះ សាមញ្ញសុខក្ដី បរិបុណ្ណសុខក្ដី, តាមទស្សនៈលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ មនុស្សពុំអាចនឹងបង្កើតឡើង ដោយខ្លួនឯងបានឡើយ ព្រោះសុខៈនេះឋិតនៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃអាទិទេព ។ ហេតុនេះ ដើម្បីឲ្យបានសេចក្ដីសុខ មនុស្សម្នាក់ៗ ត្រូវមានភក្ដីភាព ស្មោះត្រង់ចំពោះអាទិទេព ហើយបួងសួងអង្វរករ បន់ស្រន់ សុំអាទិទេពដោយធ្វើពិធីបូជាយញ្ញ បូជាអគ្គី ថ្វាយអាទិទេព បំពេញព្រះទ័យអាទិទេព ធ្វើឲ្យអាទិទេពសប្បាយចិត្ត ទ្រង់នឹងផ្ដល់សេចក្ដីសុខឲ្យមនុស្ស តាមត្រូវការ ។

ជាពិសេស ដើម្បីបានបរិបុណ្ណសុខ ដែលជាសេចក្ដីសុខកំពូល សុខពិត នោះមនុស្សម្នាក់ៗ ត្រូវតែខំប្រឹងប្រព្រឹត្តប្រតិបត្តិ ឲ្យបានត្រឹមត្រូវតាមវិធី ២ យ៉ាង ដ៏ប្រសើរ គឺ :

១~ តបៈ Tapa – ការអប់រំ ទូន្មានកាយដោយដុតកំដៅ កម្ទេចរាងកាយ ឲ្យរីងស្ងួតកិលេសគ្រឿងសៅហ្មងគ្រប់យ៉ាង ដើម្បីឲ្យបានស្អាតល្អបរិសុទ្ធ រួចផុតចាកទុក្ខទាំងពួង មានតែសេចក្ដីសុខ ។

២~ យោគៈ Yoga – ការព្យាយាម ហាត់ពត់ អប់រំចិត្តឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធផូរផង់ ប្រាសចាកគ្រឿងសៅហ្មងគ្រប់យ៉ាង ផ្ចង់ស្មារតី ផ្ចង់ចិត្ត ឲ្យឋិតនៅក្នុងអំពើល្អ វៀរចាកអំពើអាក្រក់ អំពើបាបអកុសលគ្រប់យ៉ាង ហើយតម្រង់ចិត្តឲ្យបាញ់ឆ្ពោះទៅរកអាទិទេព

តែមួយគត់ដោយអារម្មណ៍នឹងន់ ។ កាលបើអារម្មណ៍បិតជាប់នឹងអាទិទេពហើយ ពេលនោះចិត្តក៏មានរស្មីពន្លឺភ្លឺថ្លាធ្វង់ អាចធ្លុះមើលឃើញច្បាស់នូវអាត្ម័នរបស់ខ្លួន ហើយមានលទ្ធភាពនឹងរុញច្រានអាត្ម័ន ឲ្យវិលចូលទៅរកព្រហ្ម័នវិញ ផុតចាកទុក្ខ លែងវិលកើតស្លាប់ តទៅទៀតគឺ មោក្សះ មានបរិបុណ្ណសុខះ តែម្យ៉ាង ។

អាត្ម័ន – L'âme

អាត្ម័ន គឺ ជាឯកជាតុមួយពិសេស ដែលបែកចេញមកអំពីព្រហ្ម័ន ចូលមកសណ្ឋិតក្នុងរូបរាងកាយមនុស្សសត្វគ្រប់រូបក្នុងលោកះ ។ អាត្ម័ន និង ព្រហ្ម័ន គឺជាជាតុតែ ១ ដែលប្រៀបដូចទឹកសមុទ្រ ហើយនិងទឹកសន្សើម ជាជាតុទឹកតែមួយដូចគ្នា ពុំមានទឹកណាជាមេទឹក ណាជាកូនសោះឡើយ ។

ប៉ុន្តែ អាត្ម័ននេះ កាលបើឃ្លាតចេញអំពីព្រហ្ម័នហើយ ពុំងាយនឹងវិលត្រឡប់ចូលទៅរកព្រហ្ម័នវិញបានដោយងាយស្រួលទេ ពីព្រោះមានបាបកម្មមករាំងស្ទាក់ដំណើរអាត្ម័ន ។ បាបកម្មបានបណ្តាលឲ្យអាត្ម័នទទួលទុក្ខវេទនាផ្សេងៗ តាមរូបកាយដែលអាត្ម័នបានទៅសណ្ឋិតនៅ ហើយដែលធ្វើឲ្យអាត្ម័នចេះតែវិលវល់ ត្រឡប់ចុះត្រឡប់ឡើង វិលទៅវិលមក ពុំមានទីបំផុតឡើយ ។ ជួនកាលអាត្ម័ន ចូលទៅស្ថិតនៅក្នុងរូបកាយមនុស្ស ជួនកាលក្នុងរូបកាយសត្វ ដែលមិនងាយនឹងគេចផុតអំពីការវិលវល់ ច្របូកច្របល់ អន្ទោលចុះឡើងនេះឡើយ ។ ប្រៀបដូចជាទឹកសន្សើម ដែលកើតចេញមកអំពីចំហាយទឹកសមុទ្រ (Vapeur d'eau), កាលបើឃ្លាតចេញអំពីសមុទ្រហើយ ក៏ធ្លាក់ចុះមកលើផែនដី ពុំងាយនឹងបានហូរត្រឡប់ចូលទៅក្នុងសមុទ្រវិញបានដោយងាយឆាប់រហ័សទេ ពីព្រោះជួនកាលទឹកសន្សើមនេះ ជ្រាបចូលទៅក្នុងដី ក្នុងរុក្ខជាតិ ជួនកាលធ្លាក់ចុះក្នុងទន្លេ ឬហូរចូលក្នុងអណ្តូងដែលត្រូវមនុស្សសត្វ ផឹកប្រើប្រាស់ ហើយក៏ចេញអំពីមនុស្សសត្វ ទៅកាន់ទីផ្សេង ៗ ទៀតវិលចុះវិលឡើង ពុំចេះចប់ចេះហើយ ចេះតែវិលត្រឡប់ចុះ - ឡើងគ្មានទីបំផុត ។

ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីនឹងរុញច្រាន អាត្ម័នឲ្យឆាប់វិលត្រឡប់ទៅរកព្រហ្ម័នវិញ, តាមទស្សនះព្រាហ្មណ៍ បញ្ជាក់ប្រាប់ថា មនុស្សម្នាក់ ៗ ត្រូវតែខំប្រឹងសាងអំពើល្អ កុសលកម្ម ហើយនិងខំសំអាតកាយវាចាចិត្ត ឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធ ផូរផង់ ប្រាសចាកគ្រឿងសៅហ្មង

គ្រប់យ៉ាង ដោយប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិយ៉ាងតឹងរឹង ត្រឹមត្រូវ ម៉ត់ចត់ នូវតបះនិងយោគះ ដែលជាវិធីរំដោះអាត្ម័ន ចេញអំពីបាបកម្ម អំពីវដ្តសង្សារ ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ តបះនិង យោគះនេះជាមាគ៌ានាំអាត្ម័ន ឲ្យបានចូលទៅដល់ព្រហ្ម័ន្មវិញ ។ កាលបើអាត្ម័នបានជួប ព្រហ្ម័ន្មហើយ អាត្ម័នលែងវិលត្រឡប់ចូលមកនៅក្នុងរូបកាយមនុស្សសត្វ លែងជួបប្រទះនិង ទុក្ខវេទនា តទៅទៀតហើយ ឈ្មោះថារួចផុតអំពីសង្សារវដ្ត គឺ មោក្សះ មានបរិបុណ្ណសុខ ដ៏បរិសុទ្ធ ។

សំសារះ ឬ សំសារវដ្ត

(សង្សារវដ្ត)

— · —

សំសារវដ្ត «ដំណើរអន្ទោលទៅមក វិលកើតវិលស្លាប់» ឬ «ដំណើរកើតស្លាប់, ស្លាប់ កើត វិលវល់ចុះឡើងបីដូចជាកងចក្រ» ។

តាមទស្សនះពួកព្រាហ្មណ៍ : ក្នុងសង្សារវដ្ត ត្រូវមានវិញ្ញាណអាត្ម័នវិលកើត វិលស្លាប់ ដែលកើតចេញមកអំពីបឋមវិញ្ញាណ គឺព្រះព្រហ្ម (ព្រះហ្ម័ន) ប្រៀបដូចជាផ្កាភ្លើង ដែល ខ្ទាតចេញអំពីរងើកភ្លើង ឬ ប្រៀបដូចជាដំណក់ទឹកភ្លៀង ដែលកើតចេញមកអំពីទឹក សមុទ្រ ។ វិញ្ញាណអាត្ម័នចេះ កម្រនឹងមានឱកាសត្រឡប់ចូលទៅរកព្រហ្ម័នវិញបានដោយ ងាយឡើយ ពីព្រោះវល់តែកើតស្លាប់ ស្លាប់កើត អន្ទោលទៅមកពុំមានទីបំផុតឡើយ ជួន កើតជាមនុស្ស ជួនជាសត្វ ជារុក្ខជាតិ ជាធម្មជាតិ ។ល។ រកកំណត់ឲ្យទៀងទាត់ពុំបាន ឡើយ ។

អាស្រ័យហេតុនេះ មនុស្ស សត្វគ្រប់រូប ចេះតែកើតស្លាប់ អន្ទោលវិលវល់ទៅមក ជួនបានល្អខ្ពង់ខ្ពស់ ជួនបានអាក្រក់ ទុក្ខវេទនា ទាបថោក ផ្លាស់ប្តូរវេនគ្នាចុះឡើងពុំចេះ ចប់ ដែលបណ្តាលមកតែអំពីកម៌ះ ។

កម៌ះ – Karma

អំពើ ឬ ទំហើរបស់មនុស្សម្នាក់ៗ ល្អក្តី អាក្រក់ក្តី ដែលបានប្រព្រឹត្តកើតឡើងដោយ កាយវាចាចិត្តហៅថាកម៌ះ មាន ២ យ៉ាងគឺ :

១~ កម៌ះ ដែលមនុស្សធ្វើរួចហើយ តែពុំទាន់ហុចផល

២~ កម៌ះ ដែលមនុស្សកំពុងតែធ្វើ ប្រមទាំងហុចផលឲ្យ ។

កម៌ះ ទាំងពីរយ៉ាងនេះ ដែលមនុស្សណាមួយបានធ្វើរួចហើយ ល្អក្តី អាក្រក់ក្តី ក្នុងជាតិនេះឬក្នុងអតីតជាតិ តែងតែប្រែក្លាយទៅជាផលផ្តល់ឲ្យអ្នកធ្វើ អ្នកប្រព្រឹត្តក្នុងពេលឆាប់ ឬយូរទៅតាមកម្លាំងកម៌ះ ធ្ងន់ ឬស្រាល ក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិឬក្នុងអនាគតជាតិ ។ ដោយសារកម៌ះនេះ ដែលជាឧបសគ្គរាំងស្ទាក់ដំណើរអាត្មន មិនឲ្យវិលត្រឡប់ចូលទៅរកព្រហ្មន៍វិញបានដោយងាយគឺ កម៌ះនេះ តែងតែធ្វើឲ្យអាត្មន៍វិលវល់អន្ទោលកើតស្លាប់គ្មានទីបំផុតក្នុងសង្សារវដ្តដ៏ធំធេងគ្មានកោះត្រើយ ។

*   *
*

លទ្ធិវេទ – លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ក្នុងសង្គមខ្មែរ

ឥទ្ធិពលលទ្ធិវេទ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ ឬសាសនាព្រាហ្មណ៍បានបង្កើតជាជំនឿផ្សេងៗ ចាក់ឫសយ៉ាងមាំក្នុងសង្គមខ្មែរ ចិត្តគំនិតខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ មនោសាស្ត្រខ្មែរ មនោគមខ្មែរ តាំងតែពីយូរអង្វែងមកហើយ រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន ។ ជាពិសេស ឥទ្ធិពលនៃលទ្ធិនេះ មានឋិតនៅជាអាទិ៍ក្នុង :

- ជំនឿ
- ទំនៀមទម្លាប់ - ប្រពៃណី
- សិល្បះ
- អក្សរសិល្ប៍

១~ ជំនឿ – Croyance

ជំនឿថា: សុខ ទុក្ខ អាក្រក់ ល្អ កើតឡើងបានដោយសារ ទេពតា ទេវៈ អាទិទេព ជាអ្នកផ្តល់ឲ្យ។ ពិសេសជំនឿ ខ្មោច ព្រាយ បិសាច អារក្ស អ្នកតា បង់បត់មេមត់ សែនព្រេន សុំសេចក្តីសុខចំរើន។

២~ ប្រពៃណី-ទំនៀមទម្លាប់ – Coutume Mœurs

ក្នុងសង្គមខ្មែរ មានប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ច្រើនយ៉ាងណាស់ ដែលមានទំនាក់ទំនងនិងលទ្ធិវេទ លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ សាសនាព្រាហ្មណ៍ ដូចជា:

– ពិធីបុណ្យទាន ដែលមានរៀបចំធ្វើស្លាធរ បាយសីជាដើម។

– ពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍ ដែលមានការរើសពេលា ចូលរោងឬផ្ទឹម, ធ្វើពានទេពតា ក្រុងពាលី ជាដើម។

– ស្ថាបនកម្ម របៀបសង់ផ្ទះ មានការរើសពេលាលើកដោយមានរៀបពិធីសែនព្រេនថ្វាយទេពតា ជាដើម។

– ពិធីបូជាសព ដែលមានធ្វើពិធីរំកិលសព ហែសព បញ្ចុះសព តាមក្បួនខ្នាតជាដើម។

– ពិធីព្យាបាលជម្ងឺ ដែលមានពិធីដុតធូប សំពះដុំថ្ម អង្វរករ បន់ស្រន់ សុំឲ្យជាសះស្បើយ លៀងអារក្ស សុំឲ្យខ្មោចជួយជាដើម ឬរៀបចំធ្វើជាពិធីហៅព្រលឹង អញ្ជាត់ព្រលឹង អ្នកជម្ងឺ ជាដើម ។ល។

៣~ សិល្បៈ – L'art

សិល្បៈខ្មែរជាច្រើនដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងសាសនាព្រាហ្មណ៍ ដូចជា:

ក – គំនូរ - ចម្លាក់: មានគំនូរ ចម្លាក់ជាច្រើនដែលគូរ ឆ្លាក់យកលំនាំតាមបែបរឿងរ៉ាវក្នុងសាសនាព្រាហ្មណ៍ មានរឿង រាមាយណៈ មហាភារតយុទ្ធជាដើម ដូចជា: រូបព្រះព្រហ្ម ព្រះឥសូរ ព្រះនារាយណ៍ ព្រះរាម ព្រះឥន្ទ ព្រះអគ្និ ជាដើម។

ខ – ប្រាសាទ: ប្រាសាទបូរាណខ្មែរជាបូជនីយដ្ឋានដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងសាសនា។ មានប្រាសាទជាច្រើនដែលគេសង់ឡើង ឧទ្ទិសថ្វាយសាសនាព្រាហ្មណ៍។ ប្រាសាទខ្លះ គេសាងឧទ្ទិសថ្វាយព្រះឥសូរ (សិវៈ) ដូចជាប្រាសាទ:

បែបសំបូរ *សតវត្សទី ៦ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទសំបូរព្រៃគុក –ប្រាសាទភ្នំធំ –ប្រាសាទដំបង់ដែក ។

បែបព្រៃក្មេង *សតវត្សទី ៧ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទព្រៃក្មេង –ប្រាសាទអណ្តែត –ប្រាសាទស្វាយព្រាហ្មណ៍ ។

បែបកំពង់ព្រះ *សតវត្សទី ៨ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទកំពង់ព្រះ –ប្រាសាទភូមិប្រាសាទ –ប្រាសាទត្រពាំងផុង

–ប្រាសាទអកយំ ។

ប្រាសាទសម័យអង្គរ :

បែបភ្នំគូលេន *ដើមសតវត្សទី ៩ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទដំរីក្រាប –ប្រាសាទអូបាង –ប្រាសាទខ្ទីងស្វាប់

–ប្រាសាទរូបអារក្ស –ប្រាសាទថ្មដាប –ប្រាសាទគគី

–ប្រាសាទក្រហម –ប្រាសាទអ្នកតា ។

បែបព្រះគោ *ចុងសតវត្សទី ៩ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទព្រះគោ –ប្រាសាទលលៃ –ប្រាសាទបាគង ។

បែបបាខែង *ចុងសតវត្សទី ៩ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទភ្នំបាខែង –ប្រាសាទភ្នំក្រោម –ប្រាសាទភ្នំបូក

–ប្រាសាទភ្នំក្រវ៉ាន់ –ប្រាសាទប្រែរូប ។

បែបកោះកែ *ដើមសតវត្សទី ១០ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទកោះកែ

បែបបន្ទាយស្រី *ចុងសតវត្សទី ១០ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទបន្ទាយស្រី –ប្រាសាទ

បែបឃ្លាំង *ដើមសតវត្សទី ១១ នៃ គ្រិស្តសករាជ*

–ប្រាសាទឃ្លាំង –ប្រាសាទតាកែវ –ប្រាសាទវិមានអាកាស

–ប្រាសាទភ្នំជីសូរ –ប្រាសាទព្រះវិហារ –ប្រាសាទចៅស្រីវិបុល ។

ម៉្យាងទៀត មានប្រាសាទជាច្រើន ដែលគេកសាងឧទ្ទិសថ្វាយព្រះនារាយណ៍ (វិស្ណុ) ដូចជា :

–ប្រាសាទអង្គរវត្ត –ប្រាសាទបន្ទាយសំរែ –ប្រាសាទព្រះពិធូរ

–ប្រាសាទជម្មានន្ទ –ប្រាសាទវត្តអធ្វា –ប្រាសាទចៅសាយ

–ប្រាសាទបេងមាលា –ប្រាសាទបាលិលេយ្យ

–ប្រាសាទមេបុណ្យខាងលិច (នៅក្នុងបារាយណ៍) ។

រីឯលក្ខណៈប្រាសាទបែបព្រាហ្មណ៍និយម គេអាចសំគាល់បានដោយសារ :

១~ គេច្រើនសង់ប្រាសាទនៅលើកំពូលភ្នំ ឬ នៅលើដីទួលខ្ពស់ ។

២~ គេតម្កល់លិង្គព្រះឥសូរ នៅលើយោនីនាងឧមា ក្នុងប្រាសាទ ។

៤~ អក្សរសិល្ប៍
Littératures

អត្ថបទ អក្សរសិល្ប៍ជាច្រើន ដែលមានទំនាក់ទំនងនឹងសាសនាព្រាហ្មណ៍ ជាចលនាព្រាហ្មណ៍និយម ដែលច្រើនតែដកស្រង់យកជំនឿផ្សេង ៗ ក្នុងលទ្ធិព្រាហ្មណ៍មករៀបរាប់ពន្យល់ បង្ហាញ ព្រមទាំងលើកយកអច្ឆរិយបុគ្គល ទេវៈ ទេពតា អាទិទេព ព្រះឥន្ទ ព្រះព្រហ្ម ព្រះឥសូរ ព្រះនារាយណ៍ យក្ស គន្ធព ជាដើម។ ជាពិសេស អក្សរសិល្ប៍ផ្នែកនេះ ច្រើនលើកយកមន្តអាគមគាថា អូមអាម បែងភាគ បំបាំងបាត់ ចេះជប់ ចេះប្រោស ហោះហើរ ដើរលើអាកាស ជាដើម ។

ឧទាហរណ៍ : ដូចជា រឿងរាមកេរ្តិ៍ រឿងជិនវង្ស រឿងវរវង្សសូរ្យវង្ស រឿងរតនាវង្ស ទិព្វសង្វារ ខ្យងស័ង្ខ ជាដើម ។ល។

* *
*

លក្ខណៈពិសេសគួរចំណាំ ក្នុងអក្សរសិល្ប៍
បែបព្រាហ្មណ៍និយម

១~ ផ្ដើមរឿង : *សសើរ គុណបុណ្យបារមី ឫទ្ធិអំណាច ឥសី ឥសូរ ទេវៈ អាទិទេព ឬ រៀបរាប់អំពីទេសភាពព្រៃព្រឹក្សា ដែលនៅជុំវិញ អាស្រម មុនីឥសី។*

២~ ដំណើររឿង : *ក្នុងដំណើររឿងបានបង្ហាញអំពី :*

ក~ តួអង្គ ១_ តួឯក : *ប្រុសជាអវតារព្រះនារាយណ៍ ឬជាកំពូលបុរស។*

: *ស្រីជាកំពូលនារី ស្រីល្អឯក។*

២_ តួរង : *មានយក្ស ស្ដេច គ្រុឌ នាគ ទេពតា គន្ធព ឥសី ឥសូរ ជាដើម។*

ខ~ ទីកន្លែងតួអង្គ : *ក្រុងអយុធ្យា, ក្រុងលង្កា, នគរតក្កសិលា, ស្ថានសួគ៌, ស្ថានកៃលាស, បាតាល, ស្ថានកុជង្គនាគ ជាដើម។*

គ~ បញ្ហាចោទ : *ទំនាស់វិបត្តិកើតឡើង ដោយសារ :*

- *សភាវៈល្អ ប្រឆាំងនឹង សភាវអាក្រក់។*
- *ការប្រណាំងប្រជែងគ្នាខាងយុទ្ធសិល្ប៍-សិល្បសាស្ត្រ។*
- *ការដណ្ដើមអំណាចទ្រព្យសម្បត្តិគ្នា។*
- *ការដណ្ដើមស្នេហាគ្នា។*

ឃ~ បញ្ហាដោះស្រាយ : *ប្រើយុទ្ធវិធី សង្គ្រាម កម្លាំងបាយ សំឡុតគំរាមកំហែង សង់សឹក កាប់ចាក់ សម្លាប់គ្នាទៅវិញទៅមក។*

ង~ បញ្ហាស្នេហា : *ស្នេហាពុំបរិសុទ្ធ ពុំស្មោះត្រង់ ច្រណែន ប្រចណ្ឌ ឈ្នានីស។*

ច~ គតិរឿង : *ច្រើនអប់រំបង្រៀនមនុស្ស ឲ្យ :*

- មានជំនឿចំពោះ *ទេវៈ ទេពតា អាទិទេព ព្រះឥន្ទ ព្រះព្រហ្ម ថាជាអ្នកមានឫទ្ធិអំណាច ជួយឲ្យបានសុខចំរើន មានសេរីសួស្ដី។*
- មានចិត្តគំនិត *អាត្មានិយម ប្រកាន់បក្សពួក ក្រុមគ្រួសារ។*
- មានចិត្តព្យាបាទ *គំនុំគុំក្ហួន សង់សឹកគ្នា ទៅវិញទៅមកគ្មានទីបញ្ចប់*

ដែលជាហេតុនាំឲ្យប្រាសចាកសីលធម៌ មនុស្សធម៌។

– មានជំនឿថា សុខទុក្ខ អាក្រក់ល្អ មានក្រ សុទ្ធតែកើតមានមកដោយសារទេពតា អាទិទេព ជាអ្នកផ្តល់ឲ្យ ដែលជាហេតុនាំឲ្យមនុស្សខ្វះការតស៊ូ ខ្វះព្យាយាម ខ្វះវិចារណញ្ញាណ។

៣~ បញ្ចប់រឿង : *គេបញ្ចប់រឿងក្នុងខណៈ ដែលតួអង្គតំណាងសភាវៈល្អ បានទទួលជោគជ័យ ជ័យជំនះជាស្ថាពរ លើតួអង្គតំណាងសភាវៈអាក្រក់។*

អាស្រ័យហេតុនេះ យើងឃើញថា ឥទ្ធិពលសាសនាព្រាហ្មណ៍ បានគ្រុបដណ្តប់ចាក់ឫសយ៉ាងមាំ ក្នុងចិត្តគំនិតខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ សង្គមខ្មែរ រហូតដល់ធ្វើឲ្យខ្មែរខ្វះវង្វេងយល់ច្រឡំ ខ្វះសតិសម្បជញ្ញៈ ខ្វះស្មារតី មនុស្សនិយម ពឹងផ្អែកទៅលើកម្លាំងឥទ្ធិពលទេពតា ព្រះឥន្ទ ព្រះព្រហ្ម ខ្មោចព្រាយ បិសាចជាដើម ដោយមានជំនឿយ៉ាងមុតមាំ ថាជាអ្នកផ្តល់សេចក្តីសុខសុភមង្គលឲ្យខ្លួន។

ចប់លទ្ធិព្រាហ្មណ៍ដោយសង្ខេប

ពុទ្ធសាសនា
Buddhisme

ពុទ្ធសាសនា គឺជាពាក្យទូន្មាន ប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ ជួយណែនាំ ពន្យល់ អប់រំ រំលឹក ដាស់តឿនមនុស្ស ឲ្យស្គាល់បុណ្យបាប ល្អអាក្រក់ ។ ពុទ្ធសាសនា គឺជាឈ្មោះលទ្ធិមួយធំ ដែលមានកំណើត ២៥៦០ ឆ្នាំហើយ គឺ ៥៨៩ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ ។ គោលពុទ្ធសាសនាធំ ៗ មាន ៣ គឺ :

១~ ការមិនធ្វើអំពើអាក្រក់ (បាប) គ្រប់យ៉ាង ។

២~ ការសាងធ្វើបំពេញអំពើល្អ (បុណ្យ កុសល) ។

៣~ ការអប់រំចិត្ត ឲ្យបានស្អាតបរិសុទ្ធផូរផង់ ប្រាសចាកលោភះ ទោសះ មោហះ ។

គោលទាំង ៣ ខាងលើនេះ ជាពាក្យទូន្មានប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ ឬហៅថា ពុទ្ធសាសន៍ ។

តើព្រះពុទ្ធជាអ្វី ?

មុននឹងសិក្សាអំពីគោលលទ្ធិពុទ្ធសាសនា តទៅទៀត គួរគប្បីតែស្គាល់ព្រះពុទ្ធជាមុន ព្រមទាំងសិក្សាយល់ ដឹងខ្លះអំពីជីវប្រវត្តិព្រះពុទ្ធ អំពីធាតុជីវិតព្រះពុទ្ធ ទោះបីជាយើងពុំបានរស់នៅ ក្នុងសម័យកាលជាមួយនឹងព្រះពុទ្ធក៏ដោយ ក៏យើងអាចដឹងស្គាល់ព្រះពុទ្ធ ដោយសារអត្ថបទផ្សេង ៗ ជាប្រវត្តិសាស្ត្រ ជារូបគំនូរ ជាចម្លាក់ ជាបដិមាករដ៏សំខាន់ ៗ ដែលគេបានចងក្រង សាងទុក មកជាយូរយារដូចជា :

- ការប្រសូតិនៃព្រះពុទ្ធ ។
- ការជួបប្រទះនឹងភេទទាំង ៤ គឺ: មនុស្សចាស់ ឈឺ ស្លាប់ បព្វជិត ។
- ការចេញសាងផ្នួស ។
- ការធ្វើទុក្ករកិរិយា ស្វែងរកមោក្ខធម៌ ។
- ការប្រយុទ្ធច្បាំងនឹងពួកមារ ។
- ការត្រាស់ដឹងសម្រេចសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ។
- ការសម្តែងបឋមទេសនា ធម្មចក្រ ។
- ការបរិនិព្វាន ។ល។

ពុទ្ធប្រវត្តិ

– ព្រះពុទ្ធជាមនុស្ស បុត្រក្សត្រ កើតនៅប្រទេសឥណ្ឌា ។

– ព្រះពុទ្ធប្រសូត នៅថ្ងៃសុក្រ ១៥ កើត ខែវិសាខ ឆ្នាំច មុនគ្រិស្តសករាជ ៦២៤ ឆ្នាំ ក្នុងឱទ្យានលុម្ពិនី ក្រុងកបិលពស្តុ ទ្រង់ព្រះនាមថា «សិទ្ធត្ថ» (អ្នកធ្វើឲ្យសម្រេចប្រយោជន៍គ្រប់យ៉ាង, សំ - សិទ្ធាថ៌) ក្នុងវង្ស គោតម ។

– ព្រះបិតា ព្រះនាម សុទ្ធោទន៍, ព្រះមាតា ព្រះនាម សិរីមហាមាយា សោយរាជ្យ នៅនគរកបិលពស្តុ (ប្រទេស នេប៉ាល សព្វថ្ងៃ) នាសតវត្សទី ៧ មុនគ្រិស្តសករាជ ។

- ព្រះសិទ្ធត្ថ បានសិក្សាវិជ្ជាផ្សេង ៗ ព្រមទាំងសិក្សាចេះចប់គម្ពីរត្រៃវេទ តាមលទ្ធិព្រាហ្មណ៍ក្នុងសំណាក់ព្រះគ្រូពិស្វាមិត្រ ។

- លុះព្រះជន្មបាន ១៦ វស្សា ទ្រង់បានរៀបអភិសេកជាមួយនឹងនាងពិម្ពាយសោធរា (ដែលត្រូវជាបងប្អូនជីដូនមួយ បុត្រីស្តេចសុប្បពុទ្ធ) ។

- ព្រះសុទ្ធោទន៍ជាបិតា បានឲ្យគេសង់ប្រាសាទ ៣ ថ្វាយព្រះសិទ្ធត្ថ តម្រូវទៅតាមរដូវទាំង ៣ : ក្តៅ ត្រជាក់ រំហើយ ។

- ទ្រង់បានជួបប្រទះឃើញមនុស្ស ៤ ពួក គឺ មនុស្សចាស់ ឈឺ ស្លាប់ និងអ្នកបួស នៅពេលដែលព្រះអង្គបានយាងចេញអំពីវាំង ធ្វើទស្សនកិច្ច ជុំវិញទីក្រុង ។ មនុស្សទាំង ៤ ប្រភេទនេះ បានធ្វើឲ្យព្រះអង្គកើតសង្វេគយល់បញ្ហាជីវិត និងការឈឺចាប់ ទុក្ខវេទនា នៃមនុស្សសត្វ ។

- ព្រះសិទ្ធត្ថមានបុត្រមួយ នាមរាហុល ។

- លុះព្រះជន្មបាន ២៩ វស្សា, ក្រោយដែលបានវិលត្រឡប់អំពីឧទ្យាន ដែលទ្រង់បានទតឃើញភេទអ្នកបួសអំពីថ្ងៃ, ពេលរាត្រីស្ងាត់ ព្រះសិទ្ធត្ថបានបោះបង់ចោលរាជសម្បត្តិ មហេសីនិងបុត្រ យាងចេញសាងផ្នួស ចម្ងាយផ្លូវ ៣០ យោជន៍ នៅទៀបឆ្នេរស្ទឹងអនោមានទី ក្នុងថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ១៥ កើត ខែអាសាឍ ឆ្នាំថោះ ។

- លុះបួសរួច ព្រះអង្គបានទៅសិក្សារៀនសូត្រ ក្នុងសំណាក់តាបសពីររូប ដែលបានសម្រេចឈានជាន់ខ្ពស់ គឺ ឧទកតាបស និង អាឡារតាបស តែពុំអាចរកឃើញនូវសច្ចធម៌ ដែលជាមាគ៌ារំលត់ទុក្ខសោះឡើយ ។ ម្ល៉ោះហើយ ព្រះអង្គចាំបាច់ត្រូវតែសុំលាតាបសទាំងពីររូប ចេញទៅស្វែងរកសិក្សា ស្រាវជ្រាវរាវរក តទៅទៀត នូវសច្ចធម៌ ។

- ព្រះអង្គបានខំប្រឹងព្យាយាម តស៊ូ ស្វែងរកមោក្ខធម៌ មាគ៌ារំលត់ទុក្ខ ដោយធ្វើទុក្ករកិរិយា អស់រយៈកាល ៦ ឆ្នាំ លុះត្រាតែទ្រង់បានសម្រេចសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ចេះដឹងយល់ ស្គាល់ សព្វគ្រប់ទាំងអស់ ដែលហៅថា ត្រាស់ដឹង ។

- ទ្រង់បានត្រាស់ដឹង ជាព្រះពុទ្ធ នៅថ្ងៃពុធ ១៥កើត ខែវិសាខ ឆ្នាំរកា ក្នុងព្រះជន្មាយុ ៣៥ ឆ្នាំ (៥៨៩ ឆ្នាំមុនគ្រិស្តសករាជ) នៅក្រោមដើមពោធិព្រឹក្ស នារដ្ឋពិហារសព្វថ្ងៃ ។

– ព្រះពុទ្ធបានយាងទៅទេសនា លើកទី ១ «បឋមទេសនា» មានឈ្មោះថា «ធម្មចក្រ ឬ ធម្មចក្កប្បវត្តនសូត្រ» ប្រោសភិក្ខុបញ្ចវគ្គិយ ចំនួន ៥ រូប, ដែលជាសហការីចាស់នៅ ក្នុងព្រៃឥសិបតនមិគ្គទាយវ័ន ក្បែរក្រុងពារាណសី ។

– ទ្រង់បានយាងទេសនា ប្រោសសត្វ ដោយពុំមានប្រកាន់វណ្ណះ ឋានះ សោះឡើយ ជាពិសេស ទ្រង់បានប្រកាសផ្សាយរំលាយ វណ្ណះ ថែមទៀត ។

– ព្រះពុទ្ធ ទ្រង់ ទេសនា ទូន្មាន ប្រៀនប្រដៅ មនុស្ស សត្វ អស់រយះកាល ៤៥ ឆ្នាំ មានពុទ្ធវចនះ ទាំងអស់ចំនួន ៨៤០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។

– ព្រះពុទ្ធ បរិនិព្វាន ក្នុងព្រះជន្មាយុ ៨០ ឆ្នាំ គត់នៅថ្ងៃអង្គារ ១៥កើត ខែវិសាខ ឆ្នាំម្សាញ់ មុនគ្រិស្តសករាជ ៥៤៣ ឆ្នាំ ក្រោមដើមសាលព្រឹក្សទាំងគូ វេលាទៀបភ្លឺ នាក្រុងកុសិនារា (សព្វថ្ងៃហៅឧត្តរប្រទេស) ។

ចប់ពុទ្ធប្រវត្តដោយសង្ខេប

* *
*

ពុទ្ធលទ្ធិ
ឬ
ពុទ្ធសាសនា

ពុទ្ធលទ្ធិ ជាទស្សនៈ ទ្រឹស្តី របស់ព្រះពុទ្ធ កើតមានឡើងជាដំបូង នៅប្រទេសឥណ្ឌា ក្នុងសតវត្សទី ៦ មុនគ្រឹស្តសករាជ មានគោលច្បាប់សម្រាប់ប្រព្រឹត្តប្រតិបត្តិ ចំនួន ៨៤០០០ ធម្មក្ខន្ធ ដែលមានចារឹកក្នុងគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ។ បច្ចុប្បន្ននេះ អ្នកដែលគោរពជឿកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ហៅថា ពុទ្ធសាសនិក មានចំនួន ៥០០ ០០០ ០០០ នាក់ មាននៅក្នុងប្រទេស ខ្មែរ សៀម លាវ ចិន យួន ភូមា ឥណ្ឌា លង្កា នេប៉ាល ទីបេត៍ ជប៉ុន ម៉ុង្គោលី ។ល។

ព្រះត្រៃបិដក
Tripitaka

ព្រះត្រៃបិដក ជាគម្ពីរ ដែលជាឃ្លាំងផ្ទុកនូវពុទ្ធវចនៈចំនួន ៨៤ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ចែកជាសៀវភៅបោះពុម្ពនៅប្រទេសខ្មែរ មានចំនួន ១១០ ភាគ ហើយភាគនីមួយ ៗ មានចំនួនប្រមាណ ពី ២០០-៣០០-៤០០ ទំព័រ ជាភាសាបាលី - ខ្មែរ ។

ព្រះត្រៃបិដក ១១០ ភាគនោះគឺ :

១- វិន័យបិដក មាន ១៣ ភាគ មាន ២១ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។

២- សុត្តន្តបិដក មាន ៦៤ ភាគ មាន ២១ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។

៣- អភិធម្មបិដក មាន ៣៣ ភាគ មាន ៤២ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។

រួម មាន ១១០ ភាគ មាន ៨៤ ០០០ ធម្មក្ខន្ធ ។

ក– វិន័យបិដក : ជាគម្ពីរស្តីអំពីច្បាប់ក្រឹត្យក្រម ដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់បញ្ញត្ត ហាមប្រាម និងទ្រង់អនុញ្ញាតទុកសម្រាប់ជាគោលប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិ នៃបព្វជិត និងគ្រហស្ថ ដែលជាភិក្ខុ ភិក្ខុនី សាមណេរ សាមណេរី ឧបាសក ឧបាសិកា ទាយក ទាយិកា ។

គម្ពីរវិន័យបិដក ជាកញ្ចក់ សម្រាប់ឆ្លុះមើល នូវជីវប្រវត្តិ ជីវភាព សកម្មភាព របស់ព្រះពុទ្ធ និងការអប់រំទូន្មាន ប្រៀនប្រដៅ ពុទ្ធបរិស័ទ និងសាវ័ក ដើម្បីផ្សាយសច្ចធម៌ ក្នុងពេលដែលព្រះអង្គគង់ព្រះជន្មាយុនៅឡើយ ។

មិនតែប៉ុណ្ណោះ គម្ពីរវិន័យបិដក ជាឯកសារមួយដ៏សំខាន់ដែលបានបង្ហាញ ព្រឹត្តិការណ៍ផ្សេង ៗ ក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ដូចជា :

វិស័យគ្រប់គ្រងប្រទេស របៀបរស់នៅ ផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ ភូមិសាស្ត្រ ប្រពៃណីទំនៀមទម្លាប់ សិល្បៈ វិជ្ជាផ្សេង ៗ ។ល។

វិន័យបិដក មាន ៥ គម្ពីរ គឺ :

- *អាទិកម្ម* — *ស្តីអំពីទោសធ្ងន់*
- *បាចិត្តិយៈ* — *ស្តីអំពីទោសស្រាល*
- *មហាវគ្គ* — *វគ្គធំ*
- *ចុល្លវគ្គ* — *វគ្គតូច*
- *បរិវារៈ* — *បទបន្ទាប់បន្សំ, មាតិកាពាយរង*

ខ– សុត្តន្តបិដក :

ជាគម្ពីរស្តីអំពីសូត្រ ឬ អត្ថបទធម៌ ដែលព្រះអង្គទ្រង់ទេសនាពន្យល់ ប្រោសមនុស្សសត្វ ឲ្យប្រព្រឹត្តល្អ ស្គាល់បុណ្យ បាប ល្អ អាក្រក់ ក្នុងសម័យកាលផ្សេង ៗ ។ល។ ហើយនិងមានសូត្រខ្លះ សាវ័កសំដែង ប្រោស ពន្យល់ពួកបរិស័ទ មានព្រះសារីបុត្រ មោគល្លាន អានន្ទ ជាដើម ។

សុត្តន្តបិដក មាន ៥ គម្ពីរ គឺ :

- *ទីឃនិកាយ* — *សូត្រវែង ពិស្តារ*
- *មជ្ឈិមនិកាយ* — *សូត្រមធ្យម*
- *សំយុត្តនិកាយ* — *សូត្រប្រហែល ៗ គ្នា*
- *អង្គុត្តរនិកាយ* — *សូត្រដែលចែកជាពួកជាក្រុម*
- *ខុទ្ទកនិកាយ* — *សូត្រខ្លី តូចតាច ។*

គ– អភិធម្មបិដក : *ជាគម្ពីរស្តីអំពីធម៌អាថ៌ អត្ថនៃធម៌ដ៏ជ្រាលជ្រៅ ល្អិតសុខុម ជាបរមត្ថវិជ្ជា បានដល់ទស្សនវិជ្ជាព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលចែង អធិប្បាយ អំពីចិត្ត ចេតសិក រូប និព្វាន ។*

អភិធម្មបិដក មាន ៧ គម្ពីរ គឺ :

- *ធម្មសង្គណី* — *ចំណាត់របៀបធម៌*
- *វិភង្គ* — *ចំណែករំលែកធម៌*
- *កថាវត្ថុ* — *ចំណុចធម៌ដែលផ្ទុយគ្នា*
- *បុគ្គលបញ្ញត្តិ* — *បញ្ញត្តិ ថា បុគ្គល*
- *ធាតុកថា* — *វិភាគធាតុ*
- *យមកៈ* — *ធម៌ជាគូ ៗ*
- *បដ្ឋានៈ* — *ធម៌មានទំនាក់ទំនងគ្នា ។*

និកាយ ពុទ្ធសាសនា

ពុទ្ធសាសនា បែកចេញទៅជានិកាយផ្សេង ៗ ក្រោយពេលដែលព្រះពុទ្ធបរិនិព្វាន ប្រមាណជាង ២០០ ឆ្នាំ តែនិកាយដែលធំ ៗ មាន ២ គឺ :

- *មហាយាន (ឧត្តរនិកាយ - អាចរិយវាទ)*
- *ហីនយាន (ទក្ខិណនិកាយ - ថេរវាទ) ។*

១~ មហាយាន (Grand véhicule)

យានធំ ទូលាយអាចផ្ទុកមនុស្សសត្វបានច្រើនគ្នា ដឹកនាំឆ្ពោះទៅកាន់ទីរំលត់ទុក្ខគឺព្រះនិព្វាន ។ និកាយមហាយានមានវិន័យធូរស្រាល ស្លៀកខោ ពាក់អាវ ពណ៌លឿង ។ និកាយនេះ សង្កត់យ៉ាងខ្លាំង ឬ ឲ្យតម្លៃទៅលើការអប់រំចិត្ត ។ និកាយមហាយាន គោរពតាមលទ្ធិអាចរិយវាទ គឺប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិតាមគ្រូអាចារ្យរបស់ខ្លួនត ៗ គ្នា មិនប្រតិបត្តិតាមគោលព្រះត្រៃបិដក ដូចនិកាយហីនយានទេ ។ អ្នកប្រាជ្ញនៃនិកាយមហាយាន បានបង្កើតគម្ពីរដីកាប្លែកអំពីគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកគឺ :

– គម្ពីរ សទ្ធម្មបុណ្ឌរីក

– គម្ពីរ លង្កាវតារសូត្រ

– គម្ពីរ ប្រាជ្ញាបារមិតា ជាដើម ហើយសុទ្ធតែចារឹកជាអក្សរ ភាសា សំស្ក្រឹត ទាំងអស់។ និកាយនេះ លើកយកភាសាសំស្ក្រឹតជាធំ ជាយានសម្រាប់សិក្សា។ បច្ចុប្បន្ននេះ និកាយមហាយាន មានឋិតនៅក្នុងប្រទេស ចិន យួន ជប៉ុន ទីបេត៍ ម៉ុងហ្គោលី។ល។

និកាយមហាយានគោរព ពោធិសត្វ ៣អង្គ គឺ:

១~ អវលោកិតេស្វរៈ

២~ មញ្ចុស្រី

៣~ ម៉ៃត្រិយៈ ឬ ព្រះស្រីអារ្យមេត្រី។

២~ ហីនយាន (Petit véhicule)

យានតូចយានចង្អៀត ផ្ទុកមនុស្សសត្វបានតិច មានវិន័យតឹងតែង មានការគោរពវិន័យយ៉ាងហ្មត់ចត់ ជាបឋម ជាធំ។ និកាយនេះ ឲ្យតម្លៃទៅលើវិន័យ ការអប់រំទូន្មានកាយ វាចាចិត្តឲ្យបានល្អត្រឹមត្រូវ ស្រគត់ស្រគំ រម្យទម។ បព្វជិត គ្រងឃ្លុំ ស្បង់ជីពរពណ៌លឿង។ និកាយហីនយាន គោរព ប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិតាមគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ដោយយកភាសាបាលី ជាធំ ជាយាន ក្នុងការសិក្សា ពុទ្ធវចនៈ។ បច្ចុប្បន្ន ពុទ្ធសាសនា និកាយហីនយាន មានឋិតនៅប្រទេស: ខ្មែរ សៀម លាវ ភូមា លង្កា ឥណ្ឌា នេប៉ាល ។ល។ និកាយនេះ គោរព ព្រះពុទ្ធតែមួយព្រះអង្គគឺ ព្រះសមណគោតម និង ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ។

* *
*

គោលប្រតិបត្តិក្នុងពុទ្ធសាសនា

ពុទ្ធសាសនិក គ្រប់រូប ទាំងបព្វជិត ទាំងគ្រហស្ថ គប្បីប្រព្រឹត្ត ប្រតិបត្តិ តាមគោលធំៗ ៣ យ៉ាង គឺ:

១~ គោរព ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ទុកជាត្រៃសរណគមន៍។

២~ ព្យាយាម សិក្សា រៀនសូត្រ ពុទ្ធវចនះ ធម៌វិន័យ ឲ្យបានចេះចាំពិតប្រាកដ ហើយប្រតិបត្តិតាម ដើម្បីបានជាមធ្យោបាយសាងខ្លួនឲ្យបានល្អ។

៣~ បំពេញ ទាន សីល សមាធិ បញ្ញា ដែលជាវិធី ឬមាគ៌ា អប់រំទូន្មាន កាយ វាចា ចិត្ត ឲ្យបានល្អ ស្អាត ត្រឹមត្រូវ បរិសុទ្ធផូរផង់ ប្រាសចាក លោភះ ទោសះ មោហះ ហើយដែលជាមធ្យោបាយរំដោះខ្លួន ឲ្យផុតចាកទុក្ខទាំងពួង។

*　　*
*

បញ្ញា ពុទ្ធិ ភាវះ សុខះ ក្នុងពុទ្ធសាសនា

ក~ **ពុទ្ធិ - La connaissance :**

ពុទ្ធិ គឺចំណេះចេះដឹង យល់ស្គាល់ កើតមកអំពីការសិក្សា ពិចារណា។ ពុទ្ធិ អាចកើតមកអំពីការសិក្សា ត្រិះរិះ ពិចារណា ការស្ដាប់ ការរៀន គិត ពិសោធន៍។ល។ នៃមនុស្ស។ ពុទ្ធិដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ដ៏ប្រសើរ ហៅថា សម្មាសម្ពោធិ បានដល់វិជ្ជា ៣ ប្រការ គឺ:

១~ បុព្វេនិវាសានុស្សតិវិជ្ជា វិជ្ជានាំឲ្យរឭកនឹកឃើញ នូវជាតិកំណើតរបស់ខ្លួន និងអ្នកដទៃ ដែលបានកន្លងច្រើនជាតិ រួចមកហើយ។

២~ ចុតូបបាតវិជ្ជា វិជ្ជានាំឲ្យមើលឃើញ ដឹងយល់ នូវបុព្វហេតុដែលនាំឲ្យមនុស្ស កើត ចាស់ ឈឺ ស្លាប់ និងការចាប់ជាតិកំណើតថ្មី ជានេះ ជានោះ ។

៣~ អាសវក្ខ័យវិជ្ជា វិជ្ជានាំឲ្យដឹងច្បាស់នូវការរលត់ អស់កិលេសតណ្ហា មានលោភៈ ទោសៈ មោហៈ ជាដើម ។

វិជ្ជាទាំង ៣ នេះ ហៅថា «ត្រៃវិជ្ជា = វិជ្ជា ៣» ។

ក្រោយដែលបានចេះពិតប្រាកដនូវវិជ្ជាទាំង ៣ នេះសព្វគ្រប់ហើយ ព្រះពុទ្ធក៏បានរកឃើញនូវសច្ចធម៌ ៤ ប្រការ ដែលហៅថា អរិយសច្ច ៤ គឺ :

១~ ទុក្ខសច្ច ដឹងថានេះជាទុក្ខ ជាការពិត ។

២~ សមុទយសច្ច ដឹងថា នេះជាហេតុនាំឲ្យកើតទុក្ខ នាំឲ្យមានទុក្ខ ជាការពិត ។

៣~ មគ្គសច្ច ដឹងថា នេះជាមាគ៌ានាំឲ្យផុតទុក្ខ នាំឲ្យអស់ទុក្ខ ជាការពិត ។

៤~ និរោធសច្ច ដឹងថា នេះជាការរលត់ទុក្ខ ជាការពិត ។

ពុទ្ធិទាំងអស់នេះ ជាវិជ្ជាអាចកើតមានដោយសារការព្យាយាម ខំប្រឹងសន្សំ អប់រំ សិក្សារៀនសូត្រ រិះរក រិះគិត ពិចារណា របស់មនុស្ស បន្តិចម្តងៗ អស់កាលវេលា ជាយូរអង្វែងឆ្នាំ ហើយជាពុទ្ធិ ដែលអាចកើតមានចំពោះមនុស្សទូទៅ ពុំមានគិតអំពីជាតិកំណើត ឬវណ្ណៈ ឋានៈ សោះឡើយ ។

ខ~ ពុទ្ធិ - L'être :

ភាវៈ គឺ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ អាកាស លោកៈ ធម្មជាតិ រុក្ខជាតិ ចិត្ត មនុស្ស សត្វ លោកធាតុ ។ល។ ទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែឋិតនៅក្រោមអំណាចច្បាប់ធម្មជាតិ ៣ យ៉ាង ហៅថា ត្រៃលក្ខណ៍ លើកលែងតែនិព្វាន ។

*   *
*

ត្រៃលក្ខណ៍

ឬ

លក្ខណៈ ៣ យ៉ាងនៃធម្មជាតិ

• • • • • • • • •

អ្វីទាំងអស់ក្នុងលោក ភាវៈក្តី ធម្មជាតិក្តី លោកៈក្តី មនុស្សសត្វក្តី សុទ្ធតែឋិតនៅក្នុងលក្ខណៈ ៣ យ៉ាងគឺ :

១~ អនិច្ចំ មិនទៀងទាត់ឋិតថេរ ។

២~ ទុក្ខំ ជាទុក្ខលំបាកវេទនា ពិបាកនឹងទ្រាំទ្រ ។

៣~ អនត្តា ពុំស្តាប់បង្គាប់ មិនមែនជារបស់ខ្លួន គ្មានអត្តៈ ។

ភាវៈទាំងអស់កកើតឡើងឯង តាមធម្មជាតិ ចាប់តាំងអំពីធាតុតូច ៗ ល្អិត ដែលជាបរមាណុធាតុ ផ្តុំផ្សំគ្នា ជាសង្ខត : បង្កបង្កើត ជាធាតុ ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់ អស់កាលយូរ ។ ធាតុទាំងនេះ ផ្តុំផ្សំផ្គុំគ្នាជា សង្ខតធាតុ ក៏បង្កើតបានជារុក្ខជាតិ ជាសត្វ ជាមនុស្ស ជាទេវតា ជាដើម ។ ភាវៈទាំងអស់កើតមានឡើង ដោយសារទំនាក់ទំនងនៃសង្ខតធាតុ ហើយបានទៅជាសង្ខារ ។

ឯនិព្វាន ជាទីរលត់ទុក្ខ ផុតទុក្ខ ប្រាសចាកសង្ខារ ការតាក់តែង មានតែសេចក្តីសុខដ៏បរិសុទ្ធ ។ កាលបើគ្មានសង្ខារ តាក់តែង, ព្រះនិព្វាន ក៏គ្មានរូប កាលបើគ្មានរូប ព្រះនិព្វានក៏ត្រូវឋិតនៅក្រៅអំណាច ច្បាប់ធម្មជាតិ ដែលជាត្រៃលក្ខណ៍ ។ បានសេចក្តីថា ព្រះនិព្វាន គ្មានការកើត ចាស់ ឈឺ ស្លាប់ គ្មានទុក្ខ ផុតចាកទុក្ខទាំងពួង មានតែនិរាមិសសុខ ជាបរមសុខតែម៉្យាង ។

គ~ សុខ: **Le Bonheur :**

សុខៈ សេចក្តីសុខសប្បាយរីករាយ ត្រជាក់ចិត្ត ស្រួលកាយ មាន ២ យ៉ាង គឺ :

១~ លោកិយសុខ សុខក្នុងលោកិយ លាយឡំដោយទុក្ខ ។

២~ បរមសុខ សុខដ៏បរិសុទ្ធ ដ៏ប្រសើរ គ្មានលាយឡំដោយទុក្ខ គឺព្រះនិព្វាន ។

សេចក្តីសុខទាំងពីរប្រភេទនេះ តែងតែកើតមានឡើងដោយឥទ្ធិពលនៃការកសាងសន្សំធ្វើបុណ្យ ធ្វើល្អ ខំប្រឹងព្យាយាមស្វែងរកបន្តិចម្តង ៗ នៃមនុស្ស សត្វ រាល់រូប ។ ឯគោល

បំណងធំបំផុតនៃពុទ្ធលទ្ធិ គឺការរលាស់ខ្លួនចេញឲ្យផុតអំពីទុក្ខ ក្នុងសង្សារវដ្ដ ហើយបាញ់ផ្លោះទៅបរមសុខ គឺព្រះនិព្វាន ។ ដើម្បីនឹងបានសម្រេចបរមសុខ មនុស្សត្រូវដើរតាមមាគ៌ាមជ្ឈិមាបដិបទា ៨ ប្រការ គឺ :

- សម្មាទិដ្ឋិ យល់ក្នុងផ្លូវត្រូវ (យល់ត្រូវ)
- សម្មាសង្កប្បៈ ត្រិះរិះក្នុងផ្លូវត្រូវ (ត្រិះរិះត្រូវ)
- សម្មាវាចា និយាយក្នុងផ្លូវត្រូវ (និយាយត្រូវ)
- សម្មាកម្មន្តៈ ប្រកបការងារក្នុងផ្លូវត្រូវ (ការងារត្រូវ)
- សម្មាអាជីវៈ ចិញ្ចឹមជីវិតក្នុងផ្លូវត្រូវ (ចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ)
- សម្មាវាយាមៈ ព្យាយាមក្នុងផ្លូវត្រូវ (ព្យាយាមត្រូវ)
- សម្មាសតិ ភ្ញាក់រឭកក្នុងផ្លូវត្រូវ (រលឹកត្រូវ)
- សម្មាសមាធិ តម្កល់ចិត្តក្នុងផ្លូវត្រូវ (តម្កល់ចិត្តត្រូវ)

ដែលរួម បានដល់ សីល សមាធិ បញ្ញា ។

កម្ម – Action

កម្ម គឺ អំពើ កិច្ចការ ការងារ ដែលបុគ្គលមួយរូប ៗ បានធ្វើ បានប្រព្រឹត្ត ដោយកាយ វាចា ចិត្ត ។

កម្មនេះមាន ២ យ៉ាង គឺ :

១~ កម្មល្អ អំពើល្អ គឺ កុសលកម្ម បុណ្យ ។

២~ កម្មអាក្រក់ អំពើអាក្រក់ គឺ បាបកម្ម បាប ។

កម្មទាំងពីរយ៉ាង តែងកើតមានឡើងគ្រប់ពេលវេលា ដោយសារការប្រព្រឹត្តិ ការធ្វើរបស់មនុស្សម្នាក់ ៗ ពោលគឺ មនុស្សជាអ្នកសាងកម្មនេះដោយខ្លួនឯង ហើយត្រូវទទួលយកខ្លួនឯងនូវផលនៃកម្មនេះ ។ កម្មទាំងពីរនេះ អាចផ្ដល់ផលជា ២ បែប គឺ :

១~ ផលកើតចេញមកអំពីកម្ម ក្នុងបច្ចុប្បន្នជាតិនេះ ។

២~ ផលកើតចេញមកអំពីកម្ម ក្នុងអតីតជាតិ ។

កម្មខ្លះ អំពើខ្លះ រមែងផ្តល់ផល ហុចផលភ្លាម ៗ ក្នុងបច្ចុប្បន្ន ។ កម្មខ្លះ អំពើខ្លះ រមែងហុចផល ឲ្យអ្នកធ្វើ អ្នកប្រព្រឹត្ត នៅពេលខាងក្រោយដ៏យូរ ឬក្នុងអនាគត ។

កម្មនេះ ជាសម្បត្តិផ្ទាល់របស់មនុស្សម្នាក់ ៗ ។ កម្មនេះតែងបែងចែងមនុស្សសត្វ ឲ្យខ្ពស់ទាប ល្អ អាក្រក់ ស ខ្មៅ តម្រូវតាមការកសាង ឬ អំពើរបស់មនុស្សម្នាក់ ៗ ។ គេសាបព្រួសបណ្តុះពូជបែបណា រមែងទទួលផលបែបនោះ ។ អ្នកធ្វើអំពើល្អ កម្មល្អ រមែងទទួលផលល្អ គឺផលបុណ្យ ។ ឯអ្នកធ្វើអំពើអាក្រក់ រមែងទទួលផលអាក្រក់ គឺផលបាប ។ ធ្វើល្អ បានល្អ ធ្វើអាក្រក់ បានអាក្រក់ ។ កម្មស ឲ្យផលស កម្មខ្មៅ ឲ្យផលខ្មៅ ។ ខ្លួនទីពឹងខ្លួន សេចក្តីបរិសុទ្ធ និងមិនបរិសុទ្ធ ស្រេចតែខ្លួនឯង គ្មានអ្នកដទៃណា មកសាង ឬទទួលជំនួសខ្លួនឡើយ ។ កម្មស អំពើល្អ ផ្តល់ផលឲ្យបានសុខសប្បាយ ។ កម្មខ្មៅ អំពើអាក្រក់ ផ្តល់ផលឲ្យបានទុក្ខ លំបាកវេទនា ។

ហេតុនេះ ដើម្បីឲ្យបានសេចក្តីសុខសប្បាយរីករាយ មានជោគជ័យ និងសុភមង្គល គប្បីនាំគ្នាខំសាង ខំធ្វើអំពើល្អ អំពើបុណ្យ ឲ្យបានច្រើន ព្រោះអំពើល្អនេះជាពូជសម្រាប់ផ្នែរចនាយើងម្នាក់ ៗ ឲ្យបានខ្ពង់ខ្ពស់ ថ្លៃថ្នូរ សុខសប្បាយគ្រប់ពេលវេលា តាំងអំពីបច្ចុប្បន្ន រហូតដល់អនាគត ។

*   *
*

អរិយសច្ច ៤

Les 4 nobles verités

អរិយសច្ចះ សច្ចះដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ ឬ សេចក្ដីពិតដ៏ប្រសើរ ដែលព្រះពុទ្ធបានខំព្យាយាមស្វែងរក ស្រាវជ្រាវ រាវរកឃើញ គឺចតុរារិយសច្ចះ ។

- ទុក្ខសច្ច
- សមុទយសច្ច
- និរោធសច្ច
- មគ្គសច្ច

១~ ទុក្ខសច្ច : គឺទុក្ខជាសេចក្ដីពិត ដែលកើតមានដល់រូបកាយមនុស្សសត្វ គ្រប់រូបមាន ១៣ កង គឺ :

- ជាតិទុក្ខ ទុក្ខកើតពីការកើត ។
- ជារាទុក្ខ ទុក្ខកើតពីចាស់គ្រាំគ្រាទ្រុឌទ្រោម ។
- ព្យាធិទុក្ខ ទុក្ខកើតអំពីជំងឺរោគាផ្សេង ៗ។
- មរណទុក្ខ ទុក្ខកើតពីមរណភាព ។
- សោកទុក្ខ ទុក្ខកើតពីការយំសោក ។
- បរិទេវទុក្ខ ទុក្ខកើតពីការខ្សឹកខ្សួល ។
- ទុក្ខទុក្ខ ទុក្ខត្រួតលើទុក្ខ - ទុញគំនិត ។
- ទោមនស្សទុក្ខ ទុក្ខកើតពីខឹងគ្រោធ តូចចិត្ត ។
- ឧបាយាសទុក្ខ ទុក្ខកើតពីចង្អៀតចិត្ត ។
- អប្បិយសម្បយោគទុក្ខ ទុក្ខកើតពីការជួបប្រទះវត្ថុខុសបំណង ។
- បិយវិប្បយោគទុក្ខ ទុក្ខកើតពីការព្រាត់ប្រាស់វត្ថុស្រឡាញ់ ។
- យម្បិច្ឆំ ន លភតិ តម្បិ ទុក្ខ ទុក្ខកើតពីមិនបានដូចប្រាថ្នា ។
- សង្ខិតបញ្ចុប្បាទានក្ខន្ធទុក្ខ ទុក្ខកើតពីខន្ធ ៥ ។

ទុក្ខសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

១~ *បិឡនះ* *បៀតបៀន ។*

២~ *សំខតះ* *ផ្តុំផ្សំតាក់តែង ។*

៣~ *សន្តាបះ* *ក្តៅក្រហាយ ។*

៤~ *វិបរិណាមះ* *ប្រែប្រួល ។*

២~ សមុទយសច្ច : *ហេតុដែលនាំឲ្យកើតទុក្ខមានទុក្ខ ជាសេចក្តីពិត បានដល់តណ្ហា ៣ ប្រការ* (3 Désirs) *គឺ :*

១~ កាមតណ្ហា *ចំណង់ក្នុងកាមគុណ ។*

២~ ភវតណ្ហា *ចំណង់ក្នុងការកើត ក្នុងភពមានរូបនិងអរូប ។*

៣~ វិភវតណ្ហា *ចំណង់ក្នុងការកើតក្នុងភពសូន្យ ។*

តណ្ហា មានដើមកំណើតកើតចេញមកអំពីខន្ធ ៥ គឺ :

ក) រូបខន្ធ Agrégat de la matière

ខ) វេទនាខន្ធ Agrégat des sensations

គ) សញ្ញាខន្ធ Agrégat des perceptions

ឃ) សង្ខារខន្ធ Agrégat des formations

ង) វិញ្ញាណខន្ធ Agrégat de la conscience

ក~ រូបខន្ធ : *ការប្រជុំជាតុ គឺរូប ។ រូប កើតមកអំពីការផ្តុំផ្តុំផ្សំជាតុ ៤ គឺ បឋវីជាតុ អាបោជាតុ តេជោជាតុ វាយោជាតុ «ដី ទឹក ភ្លើង ខ្យល់» ជាមហាភូតរូប ៤ ហើយនឹងឧបាទាយរូប ២៤ ដែលមានឥន្ទ្រិយ ៥ ជាដើម ។*

ខ~ វេទនាខន្ធ : *ការប្រជុំជាតុ គឺ វេទនា ។ វេទនា ការទទួល ឬសោយនូវអារម្មណ៍ផ្សេង ៗ ដែលកើតឡើងអំពី :*

- *ចិត្តរំភើបញាប់ញ័រ (ចិត្តវេគ* Emotion)
- *ចិត្តរំជួល (មនោសញ្ចេតនា* Sentiment)
- *ចិត្តជំនក់ជាប់ជំពាក់ (កិលេស* Passion) ។

វេទនា មានកំណកំណើតអំពី ផស្សៈ ការប៉ះទង្គិចរវាងឥន្ទ្រិយ និង វត្ថុអារម្មណ៍ ដែលអាចបង្កើតជាឥន្ទ្រិយារម្មណ៍ គឺ:

ចក្ខុ	–	ចក្ខុន្ទ្រិយ	បង្កើតបានជា	រូបារម្មណ៍
សោត	–	សោតិន្ទ្រិយ	"	សទ្ទារម្មណ៍
ឃាន	–	ឃានិន្ទ្រិយ	"	គន្ធារម្មណ៍
កាយ	–	កាយិន្ទ្រិយ	"	ផោដ្ឋព្វារម្មណ៍
ជីវ្ហា	–	ជីវ្ហិន្ទ្រិយ	"	រសារម្មណ៍
មនះ	–	មនិន្ទ្រិយ	"	ធម្មារម្មណ៍ ។

គ~ សញ្ញាខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺសញ្ញា ។ សញ្ញា គឺការកំណត់ចំណាំ សំគាល់នូវវត្ថុអារម្មណ៍ ។ សញ្ញាអាចកើតឡើងដោយសារ ការដឹង ឃើញ យល់ ស្គាល់ នូវអារម្មណ៍ផ្សេង ៗ តាមរយះ អាយតនះ និងវត្ថុអារម្មណ៍ ។

ឃ~ សង្ខារខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺសង្ខារ ។ សង្ខារ គឺការផ្សំ ការតុបតែង ផ្គុំផ្គុំចងជាកម្រង ។ សង្ខារមានប្រភពកើតមកអំពីកម្ម ។ កម្ម កើតមកអំពីចេតនា ។

សកម្មភាព នៃ ចេតនា គឺ:

– ឆន្ទះ	Volonté	– វិរិយះ	Energie, effort
– មនសិការ	Attention	– អធិមោក្ខ	Détermination
– សទ្ធា	Confiance	– សមាធិ	Concentration
– បញ្ញា	Sagesse	– រាគះ	Désir
– បដិឃះ	Répulsion, haine	– មានះ	Vanité
– អវិជ្ជា	Ignorance	– សក្កាយទិដ្ឋិ	Idée du soi ។ល។

សកម្មភាពនៃចេតនាទាំងនេះ គឺជាកម្មវិបាក ដោយបានបង្កបង្កើត ជា សង្ខារ ។

ង~ វិញ្ញាណខន្ធ : ការប្រជុំធាតុ គឺ វិញ្ញាណ ។ វិញ្ញាណ គឺ គ្រឿងដឹង ការដឹងនូវអារម្មណ៍ផ្សេងៗ ឬ វិញ្ញាណ គឺជាប្រតិកម្ម ឬ ជាចម្លើយមួយ នៃឥន្ទ្រិយ ឬក៏វិញ្ញាណជាសមត្ថភាព ដែលនាំឲ្យយើង ដឹង យល់ ស្គាល់ នូវលោកខាងក្រៅ និងខ្លួនឯងដោយសារការប៉ះទង្គិចរវាងឥន្ទ្រិយ និង វត្ថុអារម្មណ៍ ។

សមុទយសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

១~ អាយូហនះ ការប្រមូលមក ។

២~ និទានះ ជាហេតុ ។

៣~ សំយោគះ ប្រកបព្រម ។

៤~ ពលិពោធះ កង្វល់ ។

៣~ និរោធសច្ច : *ការរលត់ទុក្ខ រួចចាកទុក្ខ ជាសេចក្ដីពិត ។ និរោធះ ការរលត់ ការរួចស្រឡះ ការបានឥស្សរភាព គឺនិព្វាន បានដល់ :*

– ការអស់ចំណង់រលីង

– ការរលត់តណ្ហា និងកិលេសគ្រប់យ៉ាង

– ការរលាស់ចេញផុត រួចស្រឡះចាកទុក្ខទាំងពួង ។ល។ ហៅថា និព្វាន មាន ២ យ៉ាង គឺ :

១~ សឌុបាទិសេសនិព្វាន ការរលត់កិលេសតណ្ហាទាំងអស់ នៅសល់តែខន្ធ ៥ គឺនិព្វានរស់ ។

២~ អនុបាទិសេសនិព្វាន ការរលត់កិលេសតណ្ហា និងខន្ធ ៥ គឺនិព្វានស្លាប់ ។

និរោធសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

១~ និស្សរណះ រើខ្លួនចេញចាកភព ។

២~ អបលិពោធះ គ្មានកង្វល់ ។

៣~ អសង្ខតះ គ្មានបច្ច័យតាក់តែង ។

៤~ អមតះ មិនចេះស្លាប់ ។

៤~ មគ្គសច្ច : *មាគ៌ា ឬ មធ្យោបាយ នាំឲ្យផុតទុក្ខ ជាសេចក្ដីពិតបានដល់មជ្ឈិមា-បដិបទា មាគ៌ាកណ្ដាល មានអង្គ ៨ គឺ :*

– សម្មាទិដ្ឋិ	*យល់ត្រូវ*	Compréhension juste
– សម្មាសង្កប្បះ	*ត្រិះរិះត្រូវ*	Pensée juste
– សម្មាវាចា	*និយាយត្រូវ*	Parole juste
– សម្មាកម្មន្ត	*ការងារត្រូវ*	Action juste

– សម្មាអាជីវៈ ចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ Moyen d'existence juste

– សម្មាវាយាមៈ ព្យាយាមត្រូវ Effort juste

– សម្មាសតិ ភ្ញាក់រលឹកត្រូវ Attention juste

– សម្មាសមាធិ តម្កល់ចិត្តត្រូវ Concentration juste

មាគ៌ា ឬមធ្យោបាយ ទាំង ៨ ខាងលើនេះ រួមបានដល់ :

– សីល Conduite Ethique

– សមាធិ Discipline mentale

– បញ្ញា Sagesse

មគ្គសច្ច មាន អត្ថ ៤ ប្រការ គឺ :

១~ និយ្យានះ ខ្ជូនចេញចាកភព ។

២~ ហេតុ ជាហេតុ ។

៣~ និទស្សនះ សំដែងចេញ ។

៤~ អធិបតិ អធិបតិ ជាធំ ។

* *

*

ទ្រឹស្តី បដិច្ចសមុប្បាទ

ឬ

ធម៌ភាពភ្ជាប់ ហេតុទៅនឹងផល

Loi de la causalité

ទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទ ឬ ធម៌ភាពភ្ជាប់ហេតុទៅនឹងផល មាន ១២ កត្តា គឺ :

១~ អវិជ្ជា	Ignorance	នាំឲ្យកើតសង្ខារ
២~ សង្ខារ	Formation	នាំឲ្យកើតវិញ្ញាណ
៣~ វិញ្ញាណ	Conscience	នាំឲ្យកើតមានរូប
៤~ នាមរូប	Mentalité et Physique	នាំឲ្យកើតអាយតនៈ ។
៥~ អាយតនៈ	Sens	នាំឲ្យកើតផស្សៈ
៦~ ផស្សៈ	Contact	នាំឲ្យកើតវេទនា
៧~ វេទនា	Sensation	នាំឲ្យកើតតណ្ហា
៨~ តណ្ហា	Désir	នាំឲ្យកើតឧបាទាន
៩~ ឧបាទាន	Saisie	នាំឲ្យកើតភព
១០~ ភព	Processus du devenir	ជាតិ
១១~ ជាតិ	Naissance	ជរា ព្យាធិ មរណៈ

១២~ ជរា ព្យាធិ មរណៈ នាំឲ្យមានអវិជ្ជា ។ល។ ទ្រឹស្តីបដិច្ចសមុប្បាទ ជាទ្រឹស្តីស្វែងរកការពិតនៃធម្មជាតិ មនុស្ស សត្វ ដោយការសិក្សា ពិចារណា ភ្ជាប់ហេតុទៅនឹងផលដូចជា :

បើនេះមាន នោះក៏មាន

បើនេះគ្មាន នោះក៏គ្មាន

បើនេះស្លាប់ នោះក៏ស្លាប់

បើនេះកើត នោះក៏កើត ។ល។

ដូច្នេះកំណើតភាវៈទាំងអស់ : មនុស្ស សត្វ លោកៈ ធម្មជាតិ ។ល។ សុទ្ធតែកើតឡើង ដោយមានបច្ច័យ មានទំនាក់ទំនងប្រាស្រ័យគ្នាទៅវិញទៅមក ចងភ្ជាប់គ្នាជាកម្រង ឬ ជារង្វង់មូល ដូចកង់ចក្រ ដែលត្រូវតែវិលជានិច្ច វិលចុះវិលឡើង ម្តងលើ ម្តងក្រោម ពុំមានឈប់ឈរ សោះឡើយ ដោយមានអវិជ្ជា ជាមេ ជាប្រភព ។

*   *
*

ពុទ្ធសាសនា និង សង្គមខ្មែរ

ឥទ្ធិពលពុទ្ធសាសនាបានចាក់គ្រឹះយ៉ាងមាំក្នុងចិត្តគំនិតខ្មែរ សង្គមខ្មែរ ទំនៀមខ្មែរ មនោគមខ្មែរ តាំងពីយូរអង្វែងណាស់មកហើយ ។ មានវត្តអារាមជាច្រើន ប្រកបទៅដោយ វិហារ កុដិ សាលា ដ៏ល្អ ៗ ជាច្រើន ដែលពុទ្ធបរិស័ទ មានសទ្ធាជ្រះថ្លា បានកសាង ធ្វើជាសេនាសនះ សម្រាប់ព្រះសង្ឃគង់នៅ ដែលនិមន្តមកអំពីទិសទាំង ៤ និងជាទីសំរាប់ ធ្វើបុណ្យសុទ្ធទាន ស្មាទាន រក្សាសីល ជាដើម ។ ប្រជាជនខ្មែរ ទាំងប្រុស ទាំងស្រី ភាគច្រើន ច្រើនតែជាឧបាសក ឧបាសិកា អ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា ធ្វើបុណ្យ ឲ្យទាន រក្សា សីល ៥ សីល ៨ សីល ១០ ធ្វើសមាធិកម្មដ្ឋាន ជាដើម ។ កាលសម័យបុរាណ ក្មេង ៗ កូនចៅអ្នកស្រុកតែងបានចូលទៅសិក្សារៀនសូត្រ អក្សរសាស្ត្រ នព្វន្តសាស្ត្រ សិល្បះ គុណដំបង គុណដាវ ជាដើម នៅក្នុងទីវត្តអារាម ដែលមានព្រះសង្ឃជាគ្រូបាធ្យាយ ។ អ្នកខ្លះក៏បានសុំផ្នួសបួសជាសាមណេរ ឬ ជាភិក្ខុ សិក្សា រៀនសូត្រធម៌អាថ៌ ក្នុងព្រះពុទ្ធ-សាសនា ។

ជាពិសេស ឥទ្ធិពលពុទ្ធសាសនា បានចូលស៊ុបសួន ចាក់ឫសយ៉ាងមាំ ក្នុងសង្គមខ្មែរ ទំនោរខ្មែរ ព្រលឹងខ្មែរ មនោគមខ្មែរ តាំងតែពីច្រើនសតវត្សណាស់មកហើយ ដែលមានជាអាទិ ក្នុង :

– ជំនឿ Croyance

– ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ Coutume - Mœurs

– សិល្បះ Art

– អក្សរសិល្ប៍ Littérature

ក~ ជំនឿ Croyance

ឥទ្ធិពល ពុទ្ធសាសនា បានបណ្តាល បង្កើតឲ្យមាន

– ជំនឿ បុណ្យ បាប ។

– ជំនឿ កម្ម ផល ។

– ជំនឿ សច្ចះ សុចរិត យុត្តិធម៌ ។

– ជំនឿ ស្ថានសួគ៌ ស្ថាននរក ។ល។

ដែលបានជាកត្តាដ៏ធំមួយ ជួយរុញច្រានសង្គមខ្មែរ មនុស្សខ្មែរ ឲ្យមានសីលធម៌ មនុស្សធម៌ ស្គាល់បុណ្យបាប ហើយខំប្រឹងធ្វើ ខំប្រឹងកសាងអំពើល្អ គ្រប់ៗគ្នា ។

ខ~ ប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ Coutume - Mœurs

មានប្រពៃណី និងទំនៀមទម្លាប់ ជាច្រើន ស្ទើរតែគ្រប់មែកធាងនៃ វប្បធម៌ អរិយធម៌ សុទ្ធតែមានទំនាក់ទំនងនឹងពុទ្ធសាសនា ដូចជា ៖

– ពិធីចំរើនជន្មាយុ (ចំរើនអាយុ)

– ពិធីអាពាហ៍ពិពាហ៍

– ពិធីបូជាសព ហែសព

– ពិធីកោរជុក

– ពិធីអភិសេកព្រះពុទ្ធរូប

និងមានប្រពៃណីខ្លះទៀត ជាបែបពុទ្ធសាសនាសុទ្ធៗ ដូចជា ៖

– ពិធីចូលវស្សា – ពិធីចេញវស្សា – ពិធីបុណ្យកឋិន

– ពិធីបុណ្យផ្កា – ពិធីកឋិនទាន – ពិធីបុណ្យបច្ច័យ ៤

– ពិធីបុណ្យឆាក មហាបង្សុកូល

– ពិធីបុណ្យ ទេសនាមហាជាតក៍ ។ល។

ប៉ុន្តែ ដោយហេតុថា ខ្មែរបានទទួលឥទ្ធិពលសាសនាព្រាហ្មណ៍ផង ពុទ្ធសាសនាផង ម្ល៉ោះហើយក្នុងប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ខ្មែរ ក៏មានលាយចម្រុះ ដោយធាតុទាំងពីរ ព្រាហ្មណ៍និយម ពុទ្ធនិយម ជាមួយនឹងខ្មែរនិយម ។

ហេតុនេះ ពិធីបុណ្យទានផ្សេង ៗ ដែលជាប្រពៃណី ច្រើនតែមានធាតុទាំង ៣ លាយគ្នាដូចជា ៖

– ពិធីបុណ្យចំរើនបរិត្ត : គេនិមន្តព្រះសង្ឃចំរើនបរិត្តផង ធ្វើស្លាធ័រ បាយសី ឬស្លាធ័រដូងផង តាមបែបបុរាណ ។

– ពិធីស្រោចទឹករំដោះគ្រោះ : គេនិមន្តព្រះសង្ឃសូត្រមន្តផង ធ្វើពិធីរំដោះគ្រោះ (បែបព្រាហ្មណ៍ មានសែនព្រេន ជាដើម) ផង ។

ហេតុនេះ យើងអាចសន្និដ្ឋានថា : ប្រពៃណីណា ទំនៀមទម្លាប់ណា ដែលគេធ្វើហើយមានតម្កល់ព្រះពុទ្ធរូបជាទីសក្ការបូជា មានចំរើនបរិត្ត ទេសនាជាដើម ទាំងអស់នេះ គឺជាបែបពុទ្ធនិយមក្នុងប្រពៃណី ទំនៀមទម្លាប់ខ្មែរ ។

គ~ សិល្បៈ L'art

១~ គំនូរ - ចម្លាក់

មានគំនូរ ចម្លាក់ជាច្រើន ដែលគេគូរឆ្លាក់យកលំនាំតាមជីវប្រវត្តិ និងសកម្មភាពព្រះពុទ្ធ ដូចជា :

– ការប្រសូតិ – ការឡើងសោយរាជ្យ

– ការចេញបួស – ការធ្វើទុក្ករកិរិយា

– ការផ្ចាញ់មារ – ការត្រាស់ដឹង

– ការសំដែងធម្មចក្រ – ការបរិនិព្វាន ។ល។

គំនូរ ចម្លាក់ខ្លះ គេគូរឆ្លាក់ ជាបដិមាករ តាមបែបមុទ្រ គឺ :

ក) ធ្យានមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធធ្វើឈាន : រូបគង់ពែនភ្នែន ព្រះហស្តលាទាំងពីរ ដាក់ត្រួតលើគ្នា នៅលើភ្នែន ។*

ខ) ភូមិស្បរ្សមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធផ្ចាញ់មារ : រូបគង់ពែនភ្នែន ព្រះហស្តឆ្វេងដាក់ផ្ងារលើភ្លៅឆ្វេង, ព្រះហស្តស្តាំដាក់លើភ្លៅស្តាំ មានចុងម្រាមដៃចង្អុលទៅលើផែនដី ។*

គ) អភយមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធឲ្យអភ័យដល់មនុស្ស សត្វ : រូបឈរ លាបាតដៃទាំងពីរទៅមុខ ចុងម្រាមដៃឡើងលើទាំងអស់ ។*

ឃ) ធម្មចក្រមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធសំដែងធម្មចក្រ : រូបគង់ពែនភ្នែនក៏មាន គង់សំយុងជើងក៏មាន ដៃទាំងពីរដាក់លើទ្រូង ធ្វើដូចជាកងចក្រ ។*

ង) វរមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធប្រទានពរ : រូបឈរ លាបាតដៃទាំងពីរទៅមុខ ម្រាមសំយុងចុះ ។*

ច) បាត្រទានមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធទ្រង់បាត្រ : រូបឈរ ដៃទាំងពីរឱបបាត្រ ។*

ឆ) វិតក្កមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធត្រិះរិះពិចារណា : រូបឈរ លាបាតដៃទាំងពីរទៅមុខ បត់ម្រាមកណ្តាលជារង្វង់ភ្ជាប់នឹងមេដៃ ។*

ជ) ទុក្ករកិរិយាមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធធ្វើទុក្ករកិរិយា : រូបគង់ពែនភ្នែន ឬផ្ទុំ មានរូបកាយស្គាំងស្គម ឃើញតែឆ្អឹង ។*

ឈ) សយនាមុទ្រ : *ព្រះពុទ្ធផ្ទុំ ឬ បរិនិព្វាន ។*

សង្កេត

លក្ខណះពិសេស នៃកាយវិការ បែបមុទ្រ ក្នុងសិល្បះខ្មែរគួរកត់សំគាល់ គឺ :

១~ ទឹកព្រះភក្ត្រញញឹមជាដរាប ហាក់ដូចជារកឃើញនូវអាថ៌កំបាំងអ្វីមួយ ដ៏ជ្រាលជ្រៅ ។

២~ ទ្រង់គង់ពែនភ្នែនលើបល្ល័ង្ក ឬ លើផ្កាឈូក គ្រង ឬ ឃ្មុំចីពរ ។

៣~ ចំកណ្តាលព្រះសីសះ មានកំពូលមោលី ហើយមានកេសារួញ ៗ ប្រទាក់គ្នាដូចគួចខ្ចៅ ឬ ដូចបន្ទាសំបកខ្នុរ ។

៤~ ព្រះកាណ៌ (ត្រចៀក) វែងនិងមានឆព្វណ្ណរង្សី ចេញអំពីព្រះសីសះ ដូចរស្មីព្រះ-អាទិត្យ ។

២~ ប្រាសាទ Ruines

នៅប្រទេសខ្មែរ មានប្រាសាទថ្មជាច្រើន ដែលគេសង់សាង់ឧទ្ទិសថ្វាយពុទ្ធសាសនា គឺ:

–ប្រាសាទ បាយ័ន ចុងសតវត្សទី ១២ នៃ គ.ស.

–ប្រាសាទ តាព្រហ្ម គ.ស. ១១៨៦

–ប្រាសាទ ព្រះខ័ន គ.ស. ១១៩១

–ប្រាសាទ នាគព័ន្ធ ដើមពាក់កណ្ដាលសតវត្សទី ១២

–ប្រាសាទ បន្ទាយក្ដី

–ប្រាសាទ បន្ទាយឆ្មារ ។ល។

ចំណាំ : *ការសង់ប្រាសាទតាមបែបពុទ្ធសាសនា ជាពុទ្ធនិយមគេច្រើនសង់នៅលើទីដីរាបស្មើ ពុំសូវមានជាន់ថ្នាក់ខ្ពស់ៗ ដូចជាប្រាសាទបែបព្រាហ្មណ៍និយមទេ ។ ការណ៍នេះបញ្ជាក់ប្រាប់ឲ្យដឹងថា : ព្រះពុទ្ធជាមនុស្សឋិតនៅលើលោកនេះជាមួយនឹងមនុស្សគ្រប់គ្នាដ៏ទៃទៀត គឺព្រះពុទ្ធពុំមែនឋិតនៅលើមេឃ ដាច់ឆ្ងាយអំពីមនុស្សដូចជាអាទិទេព នៃសាសនាព្រាហ្មណ៍ទេ ។*

ប៉ុន្តែ ព្រះពុទ្ធជាមនុស្សភ្ញាក់រឭកមុនគេ មានការតស៊ូ ព្យាយាម រើបំរះ រំដោះខ្លួនឲ្យរួចផុតអំពីទុក្ខ និងច្បាប់ធម្មជាតិ ។

៣~ ស្តូប Stupa

ស្តូបជាកន្លែងសំរាប់តម្កល់អដ្ឋិធាតុ នៃមនុស្សដែលស្លាប់ មានសណ្ឋានរាងមូលដូចលោកខែពាក់កណ្ដាល ឬ ដូចពាក់កណ្ដាលរង្វង់មូល (*អឌ្ឍមណ្ឌល* Demi – circle) *ដែលមានន័យថាជា អនិច្ចំ* (Impermanence) *នៃវត្ថុទាំងអស់ក្នុងលោក ។ ស្តូប គេច្រើនសង់នៅលើខឿនខ្ពស់ល្មម មានរបងព័ទ្ធជុំវិញ ។*

៤~ ចេតិយ

ចេតិយ ច្រើនមានរាង ៤ ជ្រុង ឬ រាងមូល ឋិតត្រួតលើគ្នា ជាជាន់ថ្នាក់ ។ បាតក្រោមរីកធំ ហើយរៀវតូចបន្តិចម្តងៗ រហូតដល់កំពូល មានរាងជាឆត្ររួត ។ តាមធម្មតាគេតែងសាងចេតិយឲ្យមាន ៣ ថ្នាក់ ដែលមានន័យតំណាងព្រះរតនត្រ័យ គឺ ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ។

ចេតិយ ក្នុងពុទ្ធសាសនា មាន ៤ បែប គឺ :

ក) ធាតុចេតិយ – *ចេតិយសម្រាប់តម្កល់ ដាក់ ឬបញ្ចុះអដ្ឋិធាតុ ព្រះពុទ្ធ ឬមាតាបិតា ជាដើម ។*

ខ) បរិភោគចេតិយ – *ចេតិយសម្រាប់ដាក់វត្ថុប្រើប្រាស់របស់ព្រះពុទ្ធ មានវត្ថុព័ន្ធនិង តម្រង់ទឹកជាដើម ។*

គ) ធម្មចេតិយ – *ចេតិយសម្រាប់តម្កល់ក្បួនច្បាប់ សាស្ត្រា គម្ពីរ ពុទ្ធវចនះ មានព្រះត្រៃបិដក ជាដើម (បុរាណៈ ហោត្រៃ) ។*

ឃ) ឧទ្ទេសិកចេតិយ – *ចេតិយឧទ្ទិស ថ្វាយ បូជាចំពោះព្រះពុទ្ធ ព្រះរតនត្រ័យ ឬអ្នកមានគុណ មានមាតាបិតា គ្រូ ឧបជ្ឈាយ៍ ជាដើម ។*

៥~ វិហារ Vihàra (Temple)

ព្រះវិហារ ឬឧបោសថាគារ ជាកន្លែងសម្រាប់តម្កល់ព្រះបដិមាករ ដែលមានមួយព្រះអង្គធំជាងគេ និងជាកន្លែងសម្រាប់ព្រះសង្ឃធ្វើសង្ឃកម្មផ្សេងៗ មានឧបោសថកម្ម ឧបសម្បទាកម្ម ជាដើម ។ វិហារតាំងនៅចំកណ្ដាលទីវត្ត នៅលើខឿនខ្ពស់ ។ វិហារទាំងអស់សុទ្ធតែបែរមុខ ឆ្ពោះទៅទិសខាងកើត ដែលតំណាងទិស ព្រះពុទ្ធត្រាស់ដឹង ក្រោមដើមពោធិព្រឹក្ស បែរព្រះភក្ត្រទៅទិសខាងកើត ។

ព្រះពុទ្ធរូបបដិមាករ អង្គធំ ដែលគេតម្កល់នៅលើបល្ល័ង្កខ្ពស់ ក្នុងវិហារ មាននាមថា «ព្រះជីវ៍» ។

ឃ~ អក្សរសិល្ប៍ Littérature

រឿងរ៉ាវ អត្ថបទអក្សរសិល្ប៍ ជាច្រើន, អ្នកនិពន្ធបានដកស្រង់ចេញមកអំពីគម្ពីរ ក្នុងពុទ្ធសាសនា មានគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក និងគម្ពីរអដ្ឋកថា ធម្មបទ វិសុទ្ធិមគ្គ មង្គលត្ថទីបនី ទសជាតក៍ និង បញ្ញាសជាតក ជាដើម មកតុបតែង ចងក្រងជាវណ្ណកម្មរបស់ខ្លួន ។ អក្សរសិល្ប៍បែបនេះ ជាចលនាពុទ្ធនិយម ដែលបានលើកយកសកម្មភាពពោធិសត្វក្នុងការកសាងបារមី ឬដែលបានលើកយកទស្សនះសំខាន់ៗក្នុងពុទ្ធសាសនា មានបញ្ហាកម្មផលបុណ្យ បាប ជាដើម មកពន្យល់ អធិប្បាយ តុបតែង ។

អក្សរសិល្ប៍ ចលនាពុទ្ធនិយម អាចចែកជា ២ ប្រភេទ គឺ :

១~ អក្សរសិល្ប៍ តំណាងចលនាពុទ្ធនិយមពិត ៗ ដែលអ្នកនិពន្ធបានដកស្រង់ចេញមក អំពីជាតក គឺ:

–តេមិយជាតក	បំពេញ	នេក្ខម្មបារមី
–ជនកជាតក	"	វិរិយបារមី
–សុវណ្ណសាមជាតក	"	មេត្តាបារមី
–នេមិរាជជាតក	"	អធិដ្ឋានបារមី
–មហោសថជាតក	"	បញ្ញាបារមី
–ភូរិទត្តជាតក	"	សីលបារមី
–ចន្ទកុមារជាតក	"	ខន្តិបារមី
–នារទជាតក	"	ឧបេក្ខាបារមី
–វិធូរបណ្ឌិត	"	សច្ចបារមី
–វេស្សន្តរជាតក	"	ទានបារមី

២~ អក្សរសិល្ប៍ តំណាងចលនាពុទ្ធនិយមក្លាយ ដែលអ្នកនិពន្ធបានដកស្រង់ចេញមក អំពីគម្ពីរបញ្ញាសជាតក ជាគម្ពីរអដ្ឋកថា កើតមានឡើងនៅប្រទេសលាវ ក្រុងឈៀងម៉ៃ ប្រហែល ៥០០ ឆ្នាំ ប៉ុណ្ណោះ ។

អក្សរសិល្ប៍បែបនេះ មាន :

–រឿង សុភមិត្រ	–រឿង គោគកុលកុមារ	–រឿង ព្រះសុធន
–រឿង លោកន័យជាតក	–រឿង ព្រះសមុទ្រ	–រឿង វិមានចន្ទ
–រឿង សព្វសិទ្ធ	–រឿង ស្រទបចេក	–រឿង មរណមាតា
–រឿង ខ្យងស័ង្ខ ។ល។		

* *

*

*វាយកុំព្យូទ័រដោយ **កុយ ច័ន្ទដារ៉ាវិទ្ធ** ធ្វើចប់នៅវេលាម៉ោង ១២ និង ៥០ នាទី រំលងអាធ្រាត្រ ថ្ងៃអាទិត្យ ទី ១៣ ខែ មេសា គ.ស. ២០០៨ នៅទីក្រុង អាឌីឡែដ ប្រទេសអូស្ត្រាលីខាងត្បូង* (Adelaide, South Australia)